

T A R İ H VESİKALARI

YENİ SERİ, I. CİLD

1 (16). SAYI

ANADOLU KÜTÜPHANELERİNDEN MÜHİM YAZMA ESERLER

(AMASYA)

Prof. AHMED ATEŞ

1953 yılı yaz aylarında Amasya'da, şimdi Bayezit Umûmî Kütüphanesi adını taşıyan kütüphanede, çalışmak fırsatını buldum. Osmanlı imparatorluğunda şehzadelerin valilik yaptığı ve bir çok medreseleri ile meşhur olan, hatta bir zamanlar bu imparatorluğun Oxford'u sayılan (bk. *İslâm Ansiklopedisi*, c. I, s. 394 v. d.) bu şehirde pek mühim yazmaların bulunması icap ederdi. Galiba mütemadi zelzeleler ile yangın ve sel felâketleri yüzünden, bu kitapların mühim bir kısmı tahrip ve ziyaa uğramış, birkaç kütüphanenin bakiyyesi de Bayezid Umûmî Kütüphanesi ismi altında, Müze binasında toplanmıştır. Bundan dolayı bu şehirde ümit edilecek miktar ve keyfiyette yazma eser bulunamamıştır. Bununla beraber yine de oldukça kıymetli sayılabilecek yazma eserlere tesadüf edilmiştir ki, bunlar arasında ilim için mühim olanları aşağıda tanıtılmağa çalışılacaktır.

Şu kadar var ki, bu makalede Amasya kütüphanesine ait olmayan birkaç yazmanın da tavsifi verilmiştir. Bunlar şunlardır:

1. Başka Anadolu kütüphanelerinde görülmüş, fakat sayıları az olduğu için, ayrıca tanıtılması lüzumsuz görülmeyen yazmalar.

2. Konya'da Yusuf Ağa kütüphanesine nakledilmiş olan büyük sûfi Şadr al-Dîn al-Ğûnavî'nin kütüphanesine âit bir mecmua. Bu kütüphanedeki mühim yazmaları tanıtmak için yazılmış olan makalemiz (*Konya kütüphanelerinde arapça ve farsça mühim yazmalar*, Belleten, Sayı 61, Ankara, 1952, s. 49 v. dd.) kaleme alınırken, bu mecmua da not edilmişti. Fakat o zamanlar Prof. Zeki Velidi Toğan'ın bununla bilhassa meşgul olduğunun ve yakında hakkında bir makale neşredeceğinin duyulması üzerine, anılan makalede bu mecmuanın tanıtılmasından vazgeçilmişti. Prof. Zeki Velidi Toğan'ın beklenen makalesi çıkmış ve mecmuanın sonunda bulunan al-Bîrûnî'nin bir risâlesi, nâşiri tarafından hiçbir şey anlayamadığını açıkça gösteren bir şekilde, fotoğrafla basılmış bulunmaktadır (bk. Z. V. Togan, *Al-Bîrûnî'nin Hikâyat tarîq ahl al-Hind fî istixrâc al-umr nam risalesi (I)*. «İslâm tetkikleri Enstitüsü Dergisi»nin I. cildine ektir». İstanbul, 1954). Burada anılan mecmua

ile içinde bulunan çok mühim eserlerin — hemen söyliyelim ki, hayatı hakkında çok az şey bilinen Şadr al-Dîn al-Ğūnavî'nin kendi el yazısı ile notları, İbn al-‘Arabî'nin ve başkalarının kendi el yazıları ile icâzeleri v. s. vardır — en basit şekilde bile, birer tavsiflerinin verilmiş olduğu görüldü. Bu sebeple bu mecmua da ayrıca tavsif edil-meyerek, buraya ilâve edildi.

3. İstanbul kütüphanelerine ait birkaç yazma da buraya ilâve edilmiştir. Bunlar daha önce böyle bir araştırmaya vesile olmuş, fakat o zamanlar görülememiş olan ve Anadolu'da eser yazmış en eski ve en büyük âlim Hübays b. İbrâhîm al- Tiflîşî'ye (bk. Ahmed Ateş, *Hic-rî VI. — VIII. (XII, — XIV.) asırlarda Anadolu'da farsça eserler*. Türkiyat mecmuası, c. VII-VII, cüz II, İstanbul, 1945, s. 97 v.d.) ait üç ese-rin yazmalarıdır. Bunlardan biri *Vucûh al-Ğurân*'ın yazmasıdır ki, bizzat müellifin kendi el yazısı ile dir.

Burada ilâve etmeğe hacet yoktur ki, aşağıda verilen bilgiler, kısa zamanlarda yapılmış olan araştırmalara dayandığı için, ancak nüsha-ların varlığını haber veren kısa notlardan ibârettir. Bu yazmaların mü-him bir kısmı daha derin ve etraflı araştırmalara ve neşre muhtaç ve lâyıktır.

Aşağıda tanıtılmağa çalışılan yazmaların tertibinde dillerinden ve müelliflerinin ölüm tarihleri veya devirlerinden başka bir husûsiyetlerine riâyet edilmedi. Miktarları pek az olduğu için, başka bir tasnif lüzum-suz bir külfetten ibâret kalacaktı.

I. ARAPÇA ESERLER

1.

Abū ‘Abd Allāh al-Dāmağānī

K. al-Vucûh va ‘l-nağā’ir

Çok eski üç nüshası aşağıda tavsif edilecek olan *K. al-Vucûh va ‘l-nağā’ir*, *Ğurân*'da geçen kelimelerin türlü yerlerde ne gibi mânalar al-dıklarını göstermek ve aynı zamanda, içinde buldukları siyaktan istifade ederek, mânalarını daha iyi bir şekilde tayin etmek gayesi ile ya-zılmış bir eserdir. Müellifi olan Abū ‘Abd Allāh al-Ğusayn b. Muğham-med al-Dāmağānī'nin hayatı ve yaşadığı muhit hakkında vazih bir bil-gi çıkmamaktadır. C. Brockelmann, meşhur eserinde, bu müellifi zaman-ları tayin edilmeyen müellifler arasında zikretmiştir (bk. *GAL, Suppl.*, c. II, s. 986 nr. 33). Calāl al-Dîn al-Suyûtî de *Kur’ânî ilimlerin mevzu ve mahiyetlerinden bahseden al-İtkān*'ında (Kahire, 1318, c. I, s. 142), ‘vucûh ve neğā’ir’den bahsederken, eskiden bu mevzuda Muğātîl b. Su-laymān, son zamanlarda ise, İbn al-Cavzî, İbn al- Dāmağānî... eser

yazdı» demekle iktifa etmiştir. Bundan sonra Kâtib Çelebi, *Kaşf al-zunûn*'unda, aynı mevzudan bahsedip, al-Suyûtî'nin yukarıda terceme edilen sözü ile İbn al-Cavzî'nin bu husustaki fikirlerini nakledeken, iki yerde müellifimizin adını zikretmektedir (nşr. M. Ş. Yaltkaya, ve R. Bilge, İstanbul, 1943, c. II, s. 2000 ve 2001). Bir de yine al-Dâmağânî'nin yazdığı *Şavk al-'arûs va uns al-nufûs* adlı eserden bahsederken (bk. c. I, s. 1067), onun yalnız ismini vermekle kalmıyor, 478/1085 yılında öldüğünü de ilâve ediyor. Bağdadlı İsmail Paşa (bk. *Hadîyat al-'arîfîn asmâ' al-mu'allifîn va âsâr al-müşannifîn*, nşr. R. Bilge ve İ. M. K. Inal, İstanbul, 1951, c. I, s. 310), onun hanefî fakihlerinden olup, yukarıda anılan tarihte öldüğünü ve yukarıda adları geçen iki eserini kaydedip, *K. al-Vucûh va 'l-nazâ'ir*'e aynı zamanda *al-Zavâ'id va 'l-nazâ'ir va favâ'id al-başâ'ir fi 'l-Ķur'ân* denildiğini söylüyor (krşl. Brockelmann, *mezkûr yer*, burada iki eser ayrı sayılmıştır).

Şu kadar var ki, İbn al-'İmâd, yukarıda zikredilen 478/1085 yılında ölmüş olan kimseler arasında yalnız Abû 'Abd Allâh al-Dâmağânî Muḥammad b. 'Alî'yi zikretmektedir (bk. *Şazarât al-zahab fî aḥbâr man zahab*, Kahire, 1350, c. III, s. 362). Bir zamanda aynı künye ve aynı nisbeyi taşıyan iki kimse bulunması ve bunların aynı yılda ölmüş olması imkânsız değilse de, çok az muhtemel görünmektedir. Bundan dolayı galiba *al-Vucûh* müellifi Abû 'Abd Allâh al-Dâmağânî ile Bağdad'da kadilkudat olan Abû 'Abd Allâh al-Dâmağânî birbirleri ile karıştırılmıştır ve 478 h. tarihi bizim müellifimizin ölüm tarihi değildir. Ancak *al-Vucûh*'un aşağıda tavsif edilen nüshalarından biri (Üniversite Kütüphanesi, AY 6828) VI. h. asrın başlarına ait bir nüsha gibi görünmekle beraber, üzerinde tarih yoktur; fakat diğeri (Afyon, Gedik Ahmed Paşa kütüphanesi, nr. 1194) 569 h.'de istinsah edilmiştir (bk. Levha I—II). O halde müellifimizin yaşadığı zamanlar için kabul edilecek en geç tarih VI./XII. asrın başları olabilir.

Husayn b. Muḥammed al-Dâmağânî, *K.al-Vucûh va 'l-nazâ'ir*'ini Muḳâtil b. Sulaymân'ın ve başkalarının bu mevzuda yazmış oldukları eserlerin bir çok bakımlardan noksan olduğunu görmesi üzerine kaleme aldığını söylüyor. Onun bahsettiği bu Muḳâtil b. Sulaymân, aslen Belh şehrinden olup, oradan Basra'ya gelmiş ve 150/767 tarihinde bu şehirde ölmüş olan en eski tefsir âlimlerinden biridir. Hakkında lehte ve aleyhte pek çok şeyler söylenmiş olmasına rağmen (bk. al-Ḥaṭîb, *Târîḥ Bağdād*, Kahire, 1349, c. XIII, s. 160 v. d.), son derecede kıymetli bir tefsir âlimi idi. Onun tefsire dair iki eseri bu güne kadar gelmiş ise de (bk. *GAL, Suppl.*, c. I, s. 332 ve hayatı için orada gösterilen kaynaklar) «vucûh ve nezâ'ir»e dair eserinin bir nüshasına tesadüf edilmemiştir. Her halde bu sahada daha sonra yazılmış olan (krş. bir de burada nr. 24) eserler bunu unutturmuş olacaktır.

Al-Dāmağānī'nin eserinde izah edilmiş olan *Kur'ân* kelimeleri alfa-be sırasına göre dizilmiştir. İlk önce her kelimenin kaç mânaya geldiği kaydedilmiş, sonra, bu sıraya göre, her mânâ için misal olarak birer veya bir kaçar âyet zikredilmiştir. Bundan dolayı bu eser *Kur'ân*'da geçen kelimelerin siyakları içindeki mânalarını tesbit etmek için, istifadesi kolay, son derecede faydalı bir eserdir.

Nüshaların tavsifi:

İstanbul, Üniversite Kütüphanesi AY 6828. Yeni yapılmış, ebrû kâğıt kaplı bir cild içinde 93 varak. 21×13 cm. eb'adında. Yazı ekseriya sahifenin kenarlarına kadar devam etmektedir. Yazı şekli çok eski bir nesih gibi görünmektedir. Söz başları kırmızı mürekkeple, fasıl başları kalın kalemle ve kenarları kırmızıya boyanmış süslü bir küffî yazısı ile yazılmıştır. Çok dar olan haşiyelerde de yazılar vardır.

Nüşanın başında eserdeki bütün kelimeleri gösteren bir fihrist vardır; bundan anlaşıldığına göre, asıl nüsha 103 varak olmalıdır, Baş taraflarda yazı ve kâğıt çok tahribe uğramıştır.

Nüsha sondan noksan olduğu için ferağ kaydı yoktur. VI. h. asrın başlarına ait bir nüsha gibi görünmektedir.

Baş : الحمد لله رب العالمين ... قال الشيخ ابو عبدالله الحسين بن محمد الدامغانى ... انى تأمكت كتاب : وجوه القرآن لمقاتل بن سليمان وغيره فوجدتهم اغفلوا احرفا من القرآن لها وجوه كثيرة

Afyon, Gedik Ahmed Paşa Ktp. 1194. Kağıt kaplı, yarı meşin bir cild içinde 169 varaktır. 17×24 (19.5×12) cm. eb'adında, 16 satırlı açık, dairevî, sülûse benzer, çok güzel bir nesih, kısmen harekeli; sin harflerinin altına üç nokta konulmuştur. Kâğıdı az saykallıdır. Mürekkep biraz dağılmıştır. Söz başları kalın harfler ile yazılmıştır. Nüsha çok iyi bir halde muhafaza edilmiştir.

İstinsah kaydı :

تم الكتاب بحمد الله ... وفرغ من كتابته المظفر بن ابى طاهر بن محمد بن الحسن النيسابورى في شهر رمضان سنة تسع وستين وخمس مائة (٥٦٩ هـ).

Amasya, Bayezid Umûmî ktp. 974. Bir tarafı kopuk tamir görmüş bir cild içinde 173 varak. Baştan 2 veya 3 varak noksan. Kâğıdı sağlam ve kalındır. 12×17 (10×13,8) cm. eb'adında. 15 satırlı, harekesiz nesih, izah edilen kelimeler kırmızı mürekkeple

İstinsah mukabele kaydı:

تم الكتاب ... على يد ... محمود بن الحليل ابن الحسن في يوم الاحد تاسع من شهر شوال من شهور سنة ثلاثة وسبعين وستائة .
بلغ المقابلة بالتام مع الاصل .

Baş: تأتيا رزقها رغدا من كل مكان ای يسوق اليها رزقها ... تفسير اسفل على ثلاثة
وجه ...

2.

Abū Bekr Muḥammed b. Ca'far al-Anbārī

Ḥadīs (c. I)

Daha ziyâde dinî amellere dair hadisleri toplıyan bu hadisler mecmuasının başka bir yazması bizce mâlûm değildir. Müellifi olan ve Abū Bekr b. al-Anbārī diye meşhur olan Abū Bekr Muḥammed b. Ca'far al-Anbārī hakkında açık bir bilgiye tesadüf edilmiyor. Ancak nüshanın üzerinde bulunan kayıttan anlaşıldığına göre (bk. levha III), en büyük hadis alimlerinden ve *Tārīḥ İşbahān* v.b. mühim eserlerin müellifi olan Abū Nu'aym Aḥmed b. 'Abd Allāh al-İşbahānī (336—430/948—1038, bk. *GAL*, c. I, s. 362) tarafından rivâyet edilmiş olması onun kıymetini isbâta kâfidir. Bu râviler arasında bir zamanlar Bağdad'ın şeyhi sayılan al-Barḳānī'nin (333 — 425/945 — 1033, bk. al-Zahabī, *Tazkirat al-huffāz*. Haydarâbâd, 1334, c. III, s. 259 v. dd.) adının bulunması bunu da te'yid eder.

Bu hadis mecmuasının buraya bilhassa kaydedilmesinin bir sebebi daha vardır ki, o da şudur: Bu nüsha, Halep'te 640/1243 tarihinde, her halde bir cami veya medresede okunurken, o zamanlar 33 yaşında olması icap eden Şadr al-Dīn al-Ḳūnavī (doğumu 607/1260) tarafından dinlenmiş ve ilk sahifesine kendi yazısı ile bu husus kaydedilmiştir. Nüsha Şams al-Dīn Abū'l-Ḥaccāc Yūsuf b. Ḥalīl b. 'Abd Allāh al-Dimaşqī'nin önünde okunmuştur. Bu şahıs 555/1160'ta Şam'da doğmuş ve 648/1050'de Halep'te ölmüş olan meşhur bir muhaddistir (bk. Muḥammed Rāğib al-Tabbāḥ, *İlām al-nubalā' bi-tārīḥ Ḥalab al-şahabā'*. Halep, 1343, c. IV, s. 430 v. d.; al-Zahabī, *Tārīḥ al-islām*'dan naklen). Nüshanın sonunda, bu şahsın kendi el yazısı ile, bir semâc kaydı vardır ki, ki burada (bk. levha III) Şadr al-Ḳūnavī'nin adı da kitabı dinleyenler arasında sayılmaktadır.

Nüshanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa ktp. 7838 — 7852. Sayfa 389 — 436.
Evsâfı için bk. burada nr. 8.

Baş:

اخبرنا الشيخ . . شمس الدين ابو الحجاج يوسف بن خليل بن عبدالله الدهشقي قراءة عليه
ونحن نسمع في العشر الآخر من ربيع الآخر سنة اربعين وستائة بحلب قيل له اخبرك ابو الحسن
مسعود بن ابي منصور سنة ٥٩١ باصبيان بمحلة الصالحان فأقر به ... قال حدثنا ابو بكر ... الانباري
قال حدثنا محمد بن احمد من يزيد الرباحي ... عن ابن عمر ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اذا كبر
للصلاة رفع يديه حدو منكبيه

Bu mecmuada, bundan sonra s. 440 — 551'de Hazret-i Ali'nin bir hutbesi (sonuncu hutbesi olduğu tasrih edilmektedir, yedinci asra ait bir yazma) ve s. 554 — 647'de *İbn al-Fāriz*'in (ölümü 632/1235, bk. *GAL*, c. I, s. 262) şiirlerinden seçilmiş parçalar vardır.

3.

Masā'il al-İzāh va 'l-Takmila

Eski ve büyük Arap dilcilerinden biri olan Abū 'Alī al-Ḥasan b. Ahmed al-Fārisī al-Şirāzī'nin (ölm. 377/987, bk. *GAL*, c. I, s. 113; *Suppl.*, c. I, s. 174 v.d. ve orada gösterilen kaynaklar) en tanınmış eseri olan ve Buvayh-oğullarından 'Azud al-Davla için yazılmış bulunan *al-İzāh* ve *al-Takmila*, çok teksif edilmiş iki nahiv kitabıdır ve bir çok kimseler tarafından şerh edilmiştir. Başka bir nüshası bizce mâlûm olmayan bu şerhin müellifini tesbit etmek bizim için mümkün olmadı. Çünkü nüshada şarihin ismi olmadığı gibi, hakkında açık bir kayıt da yoktur. Ehemmiyeti dolayısı ile aşağıya aynen alınan önsözünden anlaşıldığına göre, bu müellif Sibavayh'in *al-Kitāb*'ında misāl (*şâhid*) olarak zikredilmiş olan şiirler için bir şerh yazmıştır. Fakat bu iki esere birden şerh yazan bir çok dilciler vardır (krşl. *GAL*, c. I, s. 113; *Suppl.*, c. I, s. 160 ve 175 v. d.; *Kaşf al-zunūn*, al-İzāh ve al-Kitāb maddeleri.)

Eserin sathî bir şekilde okunmasından anlaşılan ikinci nokta, bu şarihin başka şarihlere ve bilhassa ilk önce *al-İzāh*'ı 30 ciltde şerhedip, sonra bunu bir ciltte hulâsa eden 'Abd al-Ḳāhir al-Curcānî'yi (ölm. 471/1078; bk. *GAL*, c. I, 287) beğenmediğidir. Eserin başlarında, kelâmın tarifini yaparken, doğrudan doğruya al-Curcānî'ye hitab ederek, onu tenkit ettiğine bakılırsa (aşağıya bakınız), bu müellifin onun muasırı olduğu tereddütsüzce kabûl edilebilir.

Masā'il al-İzāh va 'l-Takmila, yine önsözünden anlaşıldığı gibi, Abū 'Alī al-Fārisī'nin fikirlerini kendi eserleri çerçevesi içinde anlamak ve izah etmek isteyen bir eserdir. Bundan dolayı şarihin tam bir ilmî görüşle hareket ettiği görülüyor. Bu şerhin bir meziyeti de Abū 'Alī'nin bu gün elimizde bulunmayan eserlerinden iktibasları ihtiva etmesidir (tavsife bakınız).

Nüshanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî ktp. 621. Varak 1 b — 107 b. Yıpranmış, selçuklu tarzında, basma tezyinatlı tamir görmüş bir cilt içinde 297 varak 15,8×11 (6,5-7×12,3) cm. eb'adındadır, fakat yazı eb'adı türlü risâlelerde değişmektedir; mürekkep bazan çok açık, bazan ko-

yu kahve rengi; yazısı hep bir elden çıkmış gibi görünen dâirevî Anadolu neshi; söz başları kalın kalemle, bazan siyah, bazan kırmızı. 19 satırlı. İlk kısmın sonunda ferağ kaydı yoktur. İlk ferağ kaydı şudur (Varak 131 b):

وكان الفراغ من نسخها يوم الخميس لتسع خلون من ربيع الآخر سنة ثمان وعشرين وستائة حامداً لله تعالى

İkinci ferağ kaydı ise şudur (Varak 221 b):

تمت ... على طريق الاستجمال في العشر الاوسط من شهر محرم ليلة السبت سنة ٦٣٢ ...

الحمد لله ... اعلم وفقك الله ان كتاب الايضاح لا يفيد علما الا بعد معرفة الكتاب :Baş
والكتاب لا يعرف الا بعد معرفة الشيخ في الحواشي والتذكرة والمسائل التي املاها بحلب وبنغاز
وشيراز وعسكر ، فاذا عرفت ذلك عرفت الايضاح والتكملة وهؤلاء الشارحون نحو ابي الحسين
والمبدي والجرجاني لم يتبعوا كلامه في هذه المصنفات نعم ابو الحسين احسنهم كلاماً واعلمهم بقرضه
لانه صحبه واخذ عنه وربما يعثر على كلامه في بعض هذه المسائل ونحن تبغنا كلامه وشرحن ما اغتاص
في الايضاح بما اوضحه في هذه المصنفات ولا تتجاوز كلامه فيما وجدنا له من شرحه وايراد غرضه وربما
نورد في بعض المواضع كلام سيويوه الذي اخذ مسألة الايضاح منه ... ولا نتكلم في الايات هنا لما
سبق في شرح ابيات الكتاب لانا شرحن ابيات الكتاب واكثر ابيات الايضاح منها ..
(2 a) وقد شرح اول الايضاح في المسكريات ونقلتها لك وهامى ... وقد شرح هو هذا الباب
بأنتم ما شرحه الشارحون في المسكريات فاكفف ايها الجرجاني مالك وكلامه وقد نقلت كلامه فاسمع
قال اعلم ان الكلام

ورق ٥٨ ب : مسائل التكملة

4.

[Şarḥ Kitāb Sibavayh]

Arapça nahiv ilminin âdetâ temelini teşkil eden *al-Kitāb*, Sîbavayh'in (ölm. bir rivâyete göre, 177/793, bk. *GAL*, c. I, s. 100) eseri olup, birçok dilciler tarafından şerhedilmiştir. Aşağıdaki tavsif edilen nüshadaki şerh tamam değilse de, elde mevcut şerhlere benzememektedir.

Nüshanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî ktp. 621. Varak 111 b—148 a (İstin-sahı 628 h.) Evsâfı için bk. burada nr. 3.

Baş: بسمه رب يسر خيرا برحمتك قال سيويوه هذا باب علم ما الكلم من العربية ففي هذا روايات المعروفة منها

5.

Dīvān al-aḥsan min Dīvān al-Bāharzī

Büyük Selçuklar devletinin ilk veziri olan Abū Naşr al-Kundurî'nin ders arkadaşı ve mâdihi olan ve bu devir Arap edebiyatının en büyük şairlerinden biri sayılan Abū 'l-Ḥasan 'Alī b. al-Ḥasan al-Bāharzī'nin (bk. *GAL*, c. I, s. 252; *Suppl.*, c. I, s. 446) *Dīvān*'ının birçok nüshaları ve bunlardan yapılmış seçmeler elimizde bulunmaktadır. Bu seçmelerden biri olan *Dīvān al-aḥsan*'in ise başka bir nüshası mâlûm değildir. Bu seçmeyi yapan şahıs, umûmiyetle seçme yapmaktan hoşlanmadığını, fakat Ziyâ' al-Mulk Maşşūr adlı birinin ısrarı ile, bu seçmeyi yaptığını anlattıktan sonra, eseri nesîb, dostlara yazılan şiirler, medhiyeler, hicviyeler, teşekkür ve şikâyet şiirleri..... ve mersiyeler olmak üzere 20 bâba ayırdığını ilâve etmektedir.

Nüşhanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî ktp. 621. Varak 223—258 a. İstin-sahı 628 h. Diğer evsafı için bk. burada nr. 3.

Baş: بسمه رب تم بفضلك وجودك الحمد لله ... وبعد فما يخفى على ... ان اختيار الكلام داعية الملأم ... فما انا اختار من شعر على بن الحسن ما ينزل العصم من اعلى الجبل ... الا ان هذا الاحسن ينقسم على اربعة اقسام قسم اخترته للملايمة بين جودة اداته وصحة ميناه ومطابقة بين روضة لفظه وغدير معناه ... وقسم ... ضربت صفحا عن ظاهره بحسن باطنه ...

6.

İbn al-Cavzī**K. Nuḥbat al-nuvab (?)**

'Abd al-Raḥmān b. 'Alī b. Muḥammed İbn al-Cavzī, VI./XII. asırda yaşamış va'z, hadis, tarih v. b. sahalarda mecmuu yüzleri aşan eserler yazmış olan Arap müelliflerinden biridir (ölm. 597/1200, bk. *İslâm Ansiklopedisi*, mad. İbnülcevzī). Nüşhası aşağıda tavsif edilen eseri de bir va'z ve tefsir kitabı olup, yüz fasıldan mürekkeptir; her bir fasılda bir âyet alınarak, tefsir edilmiştir. Arada pek çok miktarda şiir de zikredilmektedir.

Bu nüshanın üzerinde, kitap adı olarak, *K. al-Muntaḥab fi 'l-nuvab* gösterilmiştir. Fakat bu isim şüpheli görünüyor, çünkü bu addaki eserin nüshaları bazan *Muntaḥab al-Muntaḥab* adını da taşımakta ve bizim tavsif ettiğimiz nüshaya uymamaktadır. Bu nüshanın baş tarafları, *Nuḥbat al-nuvab* adlı eserin başlarına uyduğu gibi, mukaddimesinden de bunun *Nuḥbat al-nuvab* olduğu neticesi çıkarılabilir (bk. aşağıda tavsif ve krş. *GAL*, c. II, s. 664 ve *Suppl.* c. I, s. 918 v. d., nr 43 ve 44).

Nüshanın tavsifi:

Amasya Bayezit Umûmî kütüphanesi 33. Meşin, tamir görmüş bir cild içinde, 189 varak. 23,7×16,3 (20×12) cm. eb'adında. 19 satırlı, biraz dâirevî bir nesih. Fasıllar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Kâğıdı kalın ve az saykallıdır. İlk varak tamir görmüş. Eserin baş tarafında, mukaddimeden sonra, fihrist gelmektedir.

İstisah kaydı: والحمد لله ... وافق الفراغ منه على يد ... محمد بن منصور ابن ديس بن احمد الواعظ الموصلی في يوم الاربعاء ٢٦ رجب ليلة الميراج سنة ٦٣٤ بالمدسة البدرية ...

Baş: الحمد لله ... اما بعد فاني لما رسمت كتابي الموسوم بالمنتخب في التوب فتم بديع الرصف ملىح الوصف احببت ان اتخب عيونته ... وهو مأية فصل الفصل الاول في قوله تعالى واذا قال ربك للملائكة اني جاعل في الارض خليفة يذكر فيه خلق آدم وقصة هاروت وماروت ...

7.

Bahā' al-Dīn al-Ḳazvīnī

al-Lubāb fi 'l-i'rāb

Başka bir nüshası mâlûm olmayan *al-Lubāb fi 'l-i'rāb* arapça nahvi hakkında sade ve kolay anlaşılır bir kitaptır. Eser altı bölüme ayrılmış olup, bunlar şunlardır: Mukaddimeler, merfu'ât, mansubât, mecrûrât ve meczûmât, tevâbi' ve i'râbdan hâriç olan bâblar. Bu taksimattan görülmüyor ki, eser arapça nahvin bütün mevzularını içine almaktadır.

Müellifine gelince, tam adı kitabın başında Bahā' al-Dīn Abū Muhammed Tāhir b. Aḥmed al-Ḳazvīnī şeklinde kaydedilmiştir. Kendisi hakkında elde mevcut kaynaklarda hiçbir bilgi bulunamıyor. Ancak henüz basılmamış olan al-Rāfi'î al-Ḳazvīnī'nin *al-Tadvīn fī zikr ahl al-'ilm bi-Ḳazvīn* adlı eserinde (müellifi için bk. *GAL Suppl*, c. I, s. 678) onun hakkında oldukça geniş bilgiler bulunmaktadır (Lâleli ktp, nr. 2010, varak 223 a—225 a). Al-Rāfi'î, Bahā' al-Dīn al-Ḳazvīnī hakkındaki bilgilerin bir kısmını onun *Baṣṣ al-şakvā* adlı eserinde çıkarmaktadır.

İşte bu esere göre, müellifimiz 493/1009—1010 tarihinde doğmuş ve 575/1179—1180 yılında ölmüştür. Tam adı *Tadvīn*'de, yukarıda, eserinden çıkarılarak, yazılmış olduğu gibi kaydedilmiştir; yalnız burada al Naccār lakabı ile meşhur olduğu ilâve edilmektedir. Kendisi, çocukluğundan başlayarak, zamanının müteber bütün ilimlerini öğrenmişti: *Kur'ân*'ı ezberledikten sonra, kıraat ilmi ile dil bilgisi sahalarındaki bütün eserleri, muhtasarlarından başlamak suretiyle, okumuştur; türlü çağlara mensup şairlerden, muasır olanları da dahil, 200 000 beyit kadar şiir ezberlemiştir. Rey şehrinde, meşhur dilci ve müfessir al-Zamaḥşarî'yi görerek, bazı eserlerini bizzat kendisinden okumuştur. Bunlar ile birlikte tesfir ve hadîs ilimlerini de ciddî bir şekilde tahsil etmiştir. Öyle ki za-

manında herkes bütün ilimlerde onun çok büyük bir âlim olduğunu kabûl ve itiraf ediyormuş. Al-Râfi'î, *Basş al-şakvâ*'sından başka, bir de *Nûr al-ḥakīka va navr al-ḥadīka* adlı bir eserini zikrediyor ve bu sonuncu eser hakkındaki çok medihkâr takrizlerden bir kaçını kaydediyor. Bir de nazım ve nesrinin son derecede güzel olduğunu tebarüz ettirerek, bunlardan örnekler veriyor.

Al-Lubāb fi 'l-i'rāb adlı eseri her ne kadar *al-Tadvīn*'de zikredilmiş değilse de, bunun mevsukiyetinden şüphe edilemez. Çünkü *al-Tadvīn*'de, hal tercümesinin hemen başında, kendisinin bilhassa arapça sahasında meşhûr olduğu söylenmektedir. Bundan dolayı onun bu sahada bir eser yazmış olması gayet tabiidir.

Nushanın tavsifi:

Amasya, Bayezit Umûmî Ktp. 621. Varak 260 b — 297 b. Evsafı için bk. burada nr. 3. Yalnız bu kısımda yazı biraz daha mühmel olup bilhassa son sahifeleri çok siliktir.

Baş: ... الحمد لله ولى الانام ... قال الشيخ الامام بهاء الدين ابو محمد طاهر بن احمد القزوينى...
قد - ألقى بعض اخوان ان اجمع له من اصول النحو طرفا ومن فروعها طرفا فاجبت لكلامه ... وصرفت
نحو النحو قصدى وبذات فيه جهدى ...

8.

İbn al-‘Arabî

**Ḳ. İṣārāt al-Ḳur‘ān fi ‘ālam al-
insān**

Muḥy al-Dīn Abū ‘Abd Allāh Muḥ. b. ‘Alī b. Muḥ. İbn al-‘Arabî al-Ṭā‘î, 560/1165’de Endülüs’te Mürsiye şehrinde doğmuş, tahsilden ve Mağrib’de bir müddet dolaştıktan sonra, 598/1201’de memleketinden ayrılarak, bir daha oraya dönmemiş ve Mekke, Bağdad, Musul ve Şam’da bir müddet bulunduktan sonra, Anadolu’ya gelip uzun müddet orada kalan ve nihayet 638/1240 tarihinde Şam’da ölmüş olan İslâm âleminin yetiştirdiği en tanınmış ve en büyük sūfilerinden biridir. Anadolu’da bulunması, Şadr al-Dīn al-Ḳūnavî’yi yetiştirmesi ve sonra tasavvuf sahasındaki fikirlerinin, türlü şekiller altında, bugüne kadar devam etmesi bakımından bizim için bilhassa mühim olan bu sūfinin yazmış olduğu yüzlerce eserlerin dünyanın muhtelif kütüphanelerinde pek çok nüshalarına tesadüf edilir. Fakat bunlar henüz kâfi derecede ilmî bir itina ile toplanmış, mevsukiyet bakımından ve başka bakımlardan ciddî bir tenkide tâbi tutulmuş değildir. Büyük bir talih eseri olarak, İbn al-‘Arabî’nin bir takım eserlerinin bizzat kendi el yazısı ile nüshaları da vardır (bk. A. Ateş, *Konya kütüphanelerinde bulunan bazı*

mühim yazmalar; ve bu yerlerde zikredilmiş olan kaynaklar. Ancak bunlara şu eseri de ilâve etmek lâzımdır: Kurkîs 'Avvād, *Fihrist mu'allafāt Muḥy al-Dīn İbn 'Arabī, Macallat al-Macma' al-İlmī al-'Arabī*, Dimaşk, 1954, c. XXIX, s. 344 — 359; 527 — 536; c. XXX, s. 51 — 60 [makaleler devam etmektedir]. Bir nüshası aşağıda nr. 16'da tavsif edilen ve İbn al-'Arabī'nin kendisi tarafından yapılmış olan eserlerinin *Fihrist*'inin metni ve ilâveler. Osman Yahya adlı Suriyeli genç bir ilim adamı da İbn al-'Arabī'nin eserleri hakkında mükemmel olacağı ümit edilen bir doktora tezi hazırlamaktadır).

İbn al-'Arabī'nin yalnız iki nüshası mâlûm olan (bk. *GAL, Suppl.* c. I, s. 796, nr. 48) ve kendi *Fihrist*'inde zikredilen (bk. K. 'Avvād, *anılan makale*, s. 531, nr. 54) *K. işārāt al-Kur'an*'i küçük bir risâle olup, *Kur'an* sûreleri düşünülerek, yazılmış olan hakikatleri ihtiva eder.

Nüşhanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838 — 7852 (eski numarası: 4989). S. 3—45. Şadr al-Dīn al-Kūnavī kütüphanesine ait bir yazma mecmua (bk. 1 a: Şadr al-Dīn hattı ile vakfiye kaydı).

Selçuk tarzında basma şemseli, biraz yıpranmış bir cild içinde, şirazeden çıkmış 744 sahife 24, 6 × 17 (umûmiyetle 18 × 11) cm. eb'adında, kalın, saykallı ve hepsi aynı cinsten gibi görünen kâğıt; kahve rengi mürekkep; söz başları ekseriya kalın kalemle, 1 b' de içindeki risâleleri gösteren bir fihrist vardır. Ancak burada yalnız 12 risâle-nin ismi varsa da hakikatte mecmuada 18 risâle mevcuttur. Risâlelerin hârici evsaf bakımından husûsiyetleri varsa, bunlar yerlerinde gösterilecektir.

Mecmuanın bu kısmında her sahifede 19 satır vardır, yazı muntazam bir nesihdir, söz başları kalın harfler ile yazılmıştır. Kenarlarda Şadr al-Dīn'nin yazısını hatırlatan bir yazı ile tashihler vardır. İstinsah kaydı yoktur. Onun yerinde, alt kenarda, adeta görülmez bir yazı ile şunlar yazılmıştır:

وكتب هذه الرسالة بعد كتابه التنزيلات الموصلة

Baş: بسملة رب يسر الحمد لله مرسل الموارف وواهب المعارف ... اما بعد فهذا كتاب سميت به اشارات القرآن سورة فاتحة الكتاب سرى بي في الزمان حتى انزلني في الآن فقيل لي تأمل فرأيت الاسماء الالهية في الماضي والاسماء الكونية في المستقبل فطلبت الحال فوجدت نفسى فيه ...

9.

İbn al-'Arabī

K. al-Calāla va huva kalimat Allāh

Basılmış olan küçük bir risaledir (bk. A. Ateş, *anılan makale*, s. 84, nr. 31), fakat İbn al-'Arabī'nin yukarıda bahsedilmiş ve K. 'Avvād tarafından neşredilmiş olan *Fihrist*'inde zikredilmemiştir,

Nüshanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852. S. 47—63 Diğer evsafı için bk, burada nr. 8. İstinsah tarihi yoktur.

Baş: ... الحمد لله بالله حمدا لا تعلمه الاسرار وتعرفه الارواح ولا تدركه العقول ...

10.

İbn al-‘Arabî Risālat al-Muḫni ‘fi iẓāḥ al-sahl al-mumtani‘

Yalnız iki nüshası bilinen (bk. K. ‘Avvad, s. 531, nr. 58) ve üslubu son derecede güzel ve ahenkli olan küçük bir risâledir ki, burada İbn al-‘Arabî kendi ruht hallerini nakletmektedir.

Nüshanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852. S. 65 —87. Bk. burada nr. 8. Bu kısımda da istinsah tarihi ve başka kayıtlar yoktur.

Baş: ... بسمه فن تساما فيما وخرج عن كل ارض وسماء وتواری بالاسم الجامع عن جميع الاسماء ...
 اما بعد فاني احمد اليكم الله الذي خلقني قبل ان يخلقني ...
 (ص 67) : ثم اما بعد فواجب على كل من صفت مشاربه ... ان يبحث بحث الفطن الطالب
 عن الثلاثة المطالب وذلك ان يبحث اولاً عن شربه وثانياً عن شربه وثالثاً عن شربه ...
 فهذا يا اخوان العلي ما تيسر ذكره على لسان المولى والسلام الطيب المبارك الاثير عليكم
 ورحمة الله وبركاته ...

11.

İbn al-‘Arabî

K.Asrār al-ḥalva

Bu risale *K. al-Ḥalva*, *K. al-Ḥalavāt*; *Ādāb al-sulūk fi 'l-ḥalva* v. b. adlarla da tesadüf edilen risâledir ki, sülûke nasıl girileceğini anlatmaktadır (bk. *GAL, Suppl.*, c. I, s. 795, nr. 22).

Nüshanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852. S. 89—108. Evsafı için bk. burada nr. 8 Haşiyede tashihler vardır. İlk sahifede bu nüshanın Şadr al-Dīn al-Ḳūnavī tarafından okutulup, rivâyet edildiğine dair, bizat kendi yazısı ile şu kayıt bulunmaktadır:

سمع هذه الرسالة بقراءتي الاخ اللبيب مجد الدين ابى بكر بن بندار السريرى اخذ الله بيده وذلك في العشر الاول من شهر رمضان سنة ٦٥١ كتبه الفقير الى الله تعالى محمد بن اسحق بن محمد حامدا ومصليا

بسمه ... الحمد لو اهب العقل ومبدعه ... اجبت سؤالك ايها الولي الكريم والصفي الجميم في : Baş :
السلوك الى رب المزة تعالى والوصول الى حضرته والرجوع به من عنده الى خلقه من غير مفارقة...

12.

İbn al-ʿArabî

Şarḥ Ḥalʿ al-naʿlayn

İbn al-ʿArabî'nin bu eseri. Abül-Ḳāsim Aḥmed b. Ḳasiyy al-An-dalusî'nin tam adı *Şarḥ ḥadîs ḥalʿ al-naʿla yn va 'ktîbâs al-anvâr min mavzî' al-ḳadamayn* (veya *Kaşf al-zunûn*, mezkûr neşir, c. I, s. 722'ye göre: *Halʿ al-naʿlayn fi 'l-vuşûl ilâ ḥazrat al-camʿayn*) olan eserinin şerhidir. Asıl kitabın Portekizli olan müellifi, *Maḥâsin al-macâlis* adlı tasavvufa dair meşhur eseri yazmış olan İbn al-ʿArîf'in talebesinden olup, bâtinî-karmatî akidelere sahipti ve 546/1157'de (*Kaşf al-zunûn*, mezkûr yer: 545' te) öldürülmüştür (*Kaşf*'de: ölmüştür; Krşl. *GAL. Suppl.*, c. I, s. 776 ve orada gösterilen kaynaklar. Burada şunu da ilâve etmek lâzımdır ki, bu son eserde görülen ve galiba L. Massignon, *Recueil de textes inédits concernant l'histoire de la mystique en pays d'islam*, Paris, 1926, s. 103 ve ayn. mll., *Essais sur les origines du lexique technique de la mystique musulmane*. 2. baskı, Paris, 1954, s. 79, not 8'e dayanılarak kaydedilmiş olan Ḳaysî nisbesi, *Kaşf al-zunûn*, mezkûr yerde olduğu gibi, Ḳasiyy şeklinde düzeltilmelidir). Bu şahsın eseri müstakil olarak bu güne kadar gelmemiştir. Şimdiye kadar yalnız iki nüshası mâlûm olan (Şehid Ali Paşa ktp., nr. 1174 ve Ayasofya ktp., nr. 1879) İbn al-ʿArabî'nin bu şerhi içinde bu güne kadar gelebilmiştir.

Nüşhanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852. S. 110—338 «s. 147'de ikinci cildi başlamaktadır». Evsafi için bk. burada nr. 8. Yalnız bu kısım daha koyu bir mürekkeple yazılmıştır.

İstinsah kaydı: (؟) فرغ من نسخه بخطه العبد ... يوسف بن ابي بكر بن عثمان التتائي (؟)
الحراني يوم احد خامس عشرين صفر سنة ٦٤٠ .

Bunun hemen yanında Şadr al-Dîn al-Ḳūnavî'nin kendi yazısı ile şu kayıt bulunmaktadır:

بلغت المقابلة بنسخة فيها مواضع يفتقر الى اصلاح و معاودة
بسمه رب يسر شرح خطبة الكتاب قال الحمد لله رب العالمين اراد الحمد المقيد بصفة الفعل
وصفة التقديس فانه قيده بالربوبية ...

13.

İbn al-ʿArabî

al-Maḳşad al-asmâ

Tam adı *al-Maḳşad al-asmâ fi 'l-işārât fimâ vaḳa'a fi 'l-Ḳur'ân bi-lisân al-ḥaḳîḳa va 'l-şarî'a min al-asmâ' va 'l-kināyât* olan bu eser,

Kur'an metninden çıkarılmış olan tasavvufî marifetlerden bahseder. İbn al-‘Arabî'nin kendi tertip ettiği eserlerinin *Fihrist*'inde mevcut değildir ve şimdiye kadar yalnız bir tek nüshası mâlûm idi (bk. *GAL, Suppl.*, c. I, s. 801, nr. 189).

Nüshanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838 – 7852. S. 342—349. Bk. burada nr. 8. Daha çok dâirevî bir nesih. Her sahifede 25 satır vardır. Kenarlarda Şadr al-Dîn'in tashihleri görülmektedir. Meselâ s. 341'de, alt kenarda: ... بسمه ... الحمد لله وهو نفس الحمد ... اما بعد فهذا كتاب تكلمنا فيه على ما وقع في القرآن ... من الاسماء بلسان الحقيقة ... وسميته المقصد ...

Baş: بسمه ... الحمد لله وهو نفس الحمد ... اما بعد فهذا كتاب تكلمنا فيه على ما وقع في القرآن ... من الاسماء بلسان الحقيقة ... وسميته المقصد ...

14.

İbn al-‘Arabî

Kitâb al-ḥucub

Bu eser tasavvufî küçük bir risâle olup, birçok yazma nüshaları bulunduğu gibi basılmıştır da. Bk. *GAL, Suppl.*, c. I, s. 796, nr. 27. Bu, İbn al-‘Arabî'nin *Fihrist*'inde *K. al-Ḥucub al-ma‘navîya ‘an al-zât al-huviya* adı ile kaydedilen risâle olmalıdır.

Nüshanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852. S. 349—367. Bundan evvelki kısım ile (bk. burada nr. 13) aynı evsafa. Bk. birde burada nr. 8.

Baş: بسمه الحمد لله والسلام على عباده الذين اصطفى الحمد لله الذي جيبناه عنه غيره ان يعرف له كنهه ...

15.

İbn al-‘Arabî

Kitâb al-yā’

Bu eser küçük tasavvufî bir risâledir. İbn al-‘Arabî'nin kendi tertip ettiği *al-Fihrist*'inde (bk. *mezkûr neşir*, s. 534, nr.75) *Kitâb al-yā’* ve *Kitâb al-yā’* denilmektedir. Yine aynı *Fihrist*'te (bk. *mezkûr yer*, nr. 79) *Kitâb al-yā’* ve *Kitâb al-yā’* kaydı vardır. Aşağıda tavsif edilen nüshanın ve benzerlerinin (bk. meselâ W. Ahlwardt, *Verzeichniss der arabischen Handschriften*. Berlin, 1891 c. III, s. 71, nr. 2973 ve *GAL, Suppl.*, c. I, s. 798, nr. 76) önsözünde ise şu kayda tesadüf ediliyor:

اما بعد فهذا كتاب الياء وهو كتاب الهو ...

O halde bu risalenin gerçekte *Kitāb al bā'* olması ihtimali hatıra gelmektedir. Fakat bu yanlış yalnız *Fihrist*'in neşredilen nüshasından veya nâşirinden ileri gelmiştir. Çünkü bu risâlenin Şadr al-Dīn al-Ḳūnavī hattı ile olup, biraz aşağıda tavsif edilecek olan nüshasında (bk. burada nr. 16), arapçanın ayrı harfleri ile ... وهو كتاب الاحدية ... denmektedir (Nâşirin, göst. yr., not 2'de gösterdiği nüshaların da *Kitāb al-bā'* a değil, *Kitāb al-yā'*'a ait olduğunu burada tebârüz ettirmek icap eder).

Nüshanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852. S. 367. Bk. burada nr. 8

Baş: بسمه ... الحمد لله حمد الضمائر المخصوص بالسراير ... اما بعد فهذا كتاب الياء وهو كتاب
الهو كتبنا به الى اهل الاشارات والحائق ...

16.

İbn al-ʿArabî

al-Fihrist

İbn al-ʿArabî'nin, kendi eserlerinin adlarını ve bazan da mahiyetlerini göstermek üzere, tertip ettiği bu risâle, yukarıda gösterildiği üzere, son zamanlarda, K. ʿAvvād tarafından, 639 h. tarihli bir nüshadan istinsah edilmiş 1337 tarihli çok yeni bir yazmaya göre (bk. *mzk. makale*, s. 345) bastırılmıştır. Nâşir, mukaddimesinde İbn al-ʿArabî'nin bu *Fihrist*'inde zikredilmemiş daha 279 eser veya risâlesine tesadüf edildiğini söylemektedir (*mzk. makale*, s. 346). Bu kadar çok sayıdaki eserin müellifi tarafından zikredilmemiş olması, bizzat İbn al-ʿArabî'nin söylediği gibi, «ruhunun hâl ile meşgul olması ve geçmişe ehemmiyet vermemesi» (bk. meselâ s. 528) yüzünden, unutulmuş olmalarından ileri gelmiş olabilir. Bundan başka İbn al-ʿArabî'nin bu *Fihrist*'in tertibinden sonra da birçok eser veya risâle yazmış olması pek tabiidir. — İsimlerin doğru yazılmaması veya başka sebepler ile, bir eserin iki ve bazan daha çok eser sanılması, yahut başkalarının eserlerinin ona isnad edilmesi v. b. gibi hususlar burada, mümkün olmalarına rağmen, dikkat nazarına alınmamıştır —. O halde bu *Fihrist*'in yazılış tarihi ni tesbit etmek, burada zikredilmemiş olan eserlerin İbn al-ʿArabî'ye nisbetlerini anlamak bakımından, çok mühimdir. Bu hususta elimizde kat'î bir delil yoksa da, bu nüshanın başında bulunan ve bizzat İbn al-ʿArabî'nin kendi eliyle yazmış olduğu semâ' ve icâzet kaydı (bk. burada levha IV), takribi bir tarih verebilir. Çünkü İbn al-ʿArabî bu risâlenin 627 yılı safer ayında (XII. 1229 - I. 1230) Şadr al-Dīn al-Ḳūnavī tarafından kendisine okunduğunu kaydetmektedir (metin için bk. aşağıda nüshanın tavsifi). O halde *Fihrist* bu tarihten önce tertib edilmiştir. İbn al-ʿArabî, 638/1240 tarihinde ölmüş olduğuna göre, arada en az 10 yıllık bir zaman

vardır ve bu zaman içinde, onun gibi bir şahsın 200 kadar risâle yazmış olması imkânsız değildir.

Burada tavsif edilen nüsha, K. 'Avvād'ın neşrine rağmen, ilim bakımından, son derecede ehemmiyetlidir. Çünkü biraz önce bir misâli gösterildiği üzere (bk. burada nr. 15), nâşirin bütün dikkatine rağmen, az da olsa, basmada bir takım yanlışlar vardır ve bunlar ancak bu nüsha sâyesinde emniyetle tashih edilebilir. Bundan başka meselâ nr. 221' de gösterilen K. *al-Laṭā'if va 'l-favāriş* (*mezkûr mec.*, s. 58)' deki ikinci kelimeyi nâşir *al-ravāfiş* şeklinde tashih etmek istemektedir. Halbuki burada bu kitabın ismi K. *al-Laṭā'if va 'l-avārif* şeklindedir ki, doğru şeklin bu olduğunu münakaşa etmeğe lüzum yoktur.

Nüşhanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852. S. 378—389. Bk. burada nr. 8. Kalın harfli, siyahça mürekkepli, işlek dâirevî bir nesih, — Şadr al-Dīn'in el yazısı olmalıdır, krşl. levha VII v. dd. —; umûmiyetle 23 satırlı; sondan iki sahife son derecede işlek ve az noktalı bir yazı ile yazılmıştır. Nüşhanın evvelinde, İbn al-ʿArabî'nin el yazısı ile, nüshanın Şadr al-Dīn tarafından okunduğuna dâir şu semâ' kaydı vardır (bk. levha IV):

قرأ على الولد البار المحسن الراغب الطاهر صدرالدين محمد بن اسحق بن محمد بن يوسف القونوي
الفهرست الذي يتضمن اسماء تواليفنا ومصنفاتنا في فنون مختلفة نفعنا الله بالعلم وكتب محمد بن علي
بن محمد بن العربي الطائي الحاتمي بخطه في صفر سنة سبع وعشرين وستائة والحمد لله وسلم على عباده
الدين اصطفي ...

Baş: بسمه ... قال الشيخ الامام ... الحمد لله وسلام .. اما بعد فانه سألتني بعض الاخوان ان اعيد
له في هذه الاوراق جميع ما صنفته وانشأته في طريق الحقائق والاسرار

17.

İbn al-ʿArabî

K. al-Mubaşşirāt

Bu eser, küçük bir risâle olup, rüyanın mâhiyetinden ve insanı tâata sevkeden rüyalardan bahseder. Bu arada İbn al-ʿArabî kendi rüyalarından da bahsetmektedir. Bundan dolayı onun hal tercümesi için mühimdir. Bu eser *al-Fihrist*'te zikredilmiş ise de (bk. nşr. K. Avvād, *mezkûr makale*, s. 533, nr. 71) başka bir nüshası mâlûm değildir.

Nüşhanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852. S. 688—698. Bk. burada nr. 8. Şadr al-Dīn hattı ile.

Baş : بسمه . رب تم وسهل ، المبشرات الذي النها الشيخ أيضا ... قال رضي الله عنه
الحمد لله رب العالمين ... اما بعد فان الله تعالى جعل الرؤيا وحيه الى اوليائه والمسلمين من عباده ...
(ص ٦٨٩) . واعلم ان الرؤيا على ثلاثة اقسام رؤيا من الله وهي المبشرات ...

S. 699—700'de, İbn al-'Arabî'nin 627 tarihinde gördüğü bir rüya, s. 701, kendi yazısı ile kaydedilmiş başka bir rüya.

Bundan sonra, s. 730—741'de, al-Bîrûnî'nin *Fî Hikāyat tariḫ ahl al-Hind fi 'stihrāc al-'umr* adlı risālesi gelmektedir. Al-Bîrûnî (ölümü 440/1048; bk. *GAL*, c. I, s. 474 ve *Suppl.*, c. I, s. 870 v.dd.), bu küçük risālesinde, Hindlilerin yıldızlara bakarak, bir insanın ömrünü tesbit etmek için kullandıkları usulleri anlatır. Ancak ona göre, Hindlilerin bu husustaki fikirlerini anlayabilmek için, nücum ilmindeki fikirlerini bilmek lâzım gelmektedir. Çünkü onların yıldızlar hakkındaki görüşleri ekseriya müslüman müelliflerin görüşlerine uymaz. İşte bu sebeple al-Bîrûnî, ilk önce Hindlilerdeki nücum ilmini anlatıp, bunları müslüman müelliflerin görüşleri ile te'lîfe çalışır; sonra insan ömürlerini nasıl tayin ettiklerini gösterir.

Şu kadar var ki, bu eserin bilinen bu yegâne yazma nüshasında bir çok boşluklar vardır. Buralarda verilen izahları anlatmağa yardım etmesi icabeden şekillerin bulunması lâzımdır. Bu şekiller mevcut olmadığından, onun verdiği bilgileri esaslı bir şekil de anlamak, bilbassa heyet ilmini bilmeyenler için, imkânsızdır. İşte bu yazma, bu hali ile, Prof. Z. V. Toğan tarafından neşredilmiştir (önsöze bakınız). Fakat böyle bir neşirde okuyucunun beklileyebileceği en basit şeyler bile temin edilmemiş, anlaşılmasız olan bir metin, küçültülüp klişesi yaptırılmak sûretiyle, daha güç ve daha çok anlaşılmasız bir hâle getirilmekle iktifa edilmiştir. Üniversitelerin hazırladığı imkânlardan faydalanarak, anlamadığı eserler neşretmenin memleketimizde âdet hükmüne girmemesini temenni edelim. Yalnız şunu da ilâve etmek icap eder ki, mezkûr profesör, galiba eserin mukaddemesini dikkatle okumak için gayret sarfetmemiştir. Çünkü onun bir şahifelik önsözündeki söyledikleri ile bu eserin biraz anlaşılır bir mahiyette olan mukaddimesinde söylenenler arasında mantıkî bir münasebet bulmak biraz güç görünmektedir.

18.

Şadr al-Dîn al-Ḳūnavî

[Notlar]

Anadolu'da yetişen en büyük sûfilerden biri olan, fakat eserlerini ağır bir arapça üslûp ile yazdığı için, hemen hemen hiç anlaşılıp takdir edilmemiş bir hâlde kalan Şadr al-Dîn al-Ḳūnavî'nin (607 — 672/1210—1263; bk. A. Ateş, *mezkûr makale*, ve orada gösterilmiş olan kaynaklar) kendilerinden türlü ilimlere dâir eserler okuduğu âlimler hakkında yazdığı bu notları (bk. levha V v.dd.), onun hal tercümesini anlamak bakımından, son derecede mühimdir. بياض الله لطيف بياض ile başlayan bu notların ilki, kendisinden biraz önce bahsedilen Şams al-Dîn Yūsuf al-Dimaşqî'ye aittir (bk. burada nr. 12 ve levha III). Bundan anlaşıldığına göre, kendisi aynı şahıstan meselâ Sa'lab'in *al-Faşiḫi*, *Tārîḫ İşbahān*'ın bir kısmı v.s. gibi eserleri de okumuştur.

S. 672'de bulunan ve baş tarafları daha muntazam ve itinalı bir yazı ile yazılmış olan notta, 624/1226—1227 yılında, yani henüz 17 yaşında

iken, Malatya'da, al-İskandarānī diye meşhur olan Kamāl al-Dīn 'Alī b. Muḥammed'den bir çok mühim eserleri okumuş olduğunu anlatıyor. Al-Silafī'nin *Arba'ūna Ḥadīsan*'ini (bk. A. Karahan, *Türk-İslâm edebiyatında kırk hadis*, İstanbul, 1954, s. 55 v.d.), bir vasıta ile müellifinden naklen, *Kur'ân* hocası olan Burhān al-Dīn Abū Ṭāhir İsmā'īl b. Muḥammed al-Anşārī'den okuduğunu ilâve ediyor. Müteakip sahifelerde de İbn al-'Arabī'den okuduğu eserlerin adları ile, birkaç yerde Şeyh'in kendi el yazısı ile icâzeleri vardır. Bunlardan şayan-ı dikkat olan bir tanesinin metni şudur (bk. levha IX) :

سمع على الولد الصالح البار المحسن العاقل الأديب الفطن صدر الدين محمد ابن الصاحب المثقف المرحوم مجد الدين - بحق بن محمد بن علي بن يوسف القونوي وفقه الله وهو صاحب هذا الخط فوق هذا جميع ما سماه من الكتب المذكورة اعلاه المنسوب لنا تأليفها واجزت له ان يحدث بها عنى وبجميع تواليفي وزواياي كلها على اختلاف ضروبها على الشرط المعتبر و كتب الفقير الى الله تعالى بخط يده محمد بن علي ابن محمد ابن العربي الطائي الحائمي في محرم سنة سبع وعشرين وستائة والحمد لله وسلام على عباده الذين اضطفي ه .

("Şefkatli dost, rahmetli Macd al-Dīn İshāk b. Muḥammed b. 'Alī b. Yūsuf'un oğlu ve bunun üzerindeki yazının sahibi olan iyi, dürüst, iyilik yapan, akıllı, edip ve zeki evlât Şadr al Dīn Muḥammed al-Ḳūnavī —Allah onu muvaffak eylesin! — yukarıda zikredilen ve tarafımızdan yazılmış olan saydığı bütün kitapları bana okudu. Bunları ve bütün eserlerimi ve çeşitli bütün rivâyetlerimi, mu'teber şartlara uygun olarak, benden naklen rivayet etmesi için ona icâze verdim. Ulu tanrıya muhtaç Muḥammed b. Alī b. Muḥammed İbn al-'Arabī al-Ṭā'ī al-Ḥātīmī, 627 yılı muharreminde, kendi el yazısı ile, yazdı. Allah'a hamd ve seçilmiş olan kullarına selâm olsun!").

Burada maksat, Şadr al-Dīn için ayrı bir tetkik hazırlamak değil, ancak onun hayatı hakkında malzeme vermek olduğundan, bu yazıların hepsi tahlil edilmeyecektir (bk. levha V—XII).

Nüşhanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838 — 7852. S. 671 — 679 (s. 674 boştur). Bk. burada nr. 8.

19.

Şadr al-Dīn al-Ḳūnavī

Cuz' yaştamilu 'alā 'l-navādir al-multakaḫa min lafz al-Şayḫ

Adının tamamı, yukarıda kaydedilen kısımdan sonra, *va mā yata'allaku bihi va mā yuṣbihu zālīka min al-masā'il va 'l-manāmāt va 'l-vakāyi' va ğayr zālīka* olan bu küçük risâle, Şadr al-Dīn'in İbn al-'Ara-

bi'den işittiği bazı hadiseleri kaydetmesi suretiyle meydana gelmiştir. İçinde türlü yerlerde tarihler de verilmiş olduğu için, bu iki büyük sūfinin hal tercemeleri bakımından da, oldukça mühim kayıtları ihtiva etmektedir (bk. levha XIII-XIV).

Nüshanın tavsifi:

Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852. S. 681—687. Bk. burada nr. 8. Metin Şadr al-Dīn'in el yazısı ile dir.

Baş: بسمه والحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى رب يسر وتمم بكرمك سمعت من لفظ الشيخ ... يقول كنت متوقفا في هذه المسئلة يعني تفضيل الملك على البشر او البشر على الملك

20.

Nacm al-Dīn al-Ṭarsūsī

Favā'id al-fikhiya al-Badriya

Bir nüshası aşağıda tavsif edilen bu eserin müellifi olan Nacm al-Dīn İbrāhīm b. 'Alī al-Ṭarsūsī (721—758/1321—1358, bk. GAL², c. II, s. 94 v. d.; *Suppl.*, c. II, s. 78 ve orada gösterilen kaynaklar), 741/1341'de Suriye'de kadilkudat olmuş (bk. İbn Hacer al-'Asqalānī, *al-Durar al-kāmina*, Haydarābād, 1348, c. III, s. 18, babasının hal tercümesi münasebeti ile), büyük hanefî fakih ve alimlerinden biridir. Yazmış olduğu ve birkaç nüshası bu güne kadar gelen eserlerinden biri *Tuḥfat al-Turk fīmā yacibu an yu'mala fi 'l-mulk* adını taşır ve ilk faslında Türklerin hükümdar olmalarının yerinde olacağını ispata çalışır. Aynı zamanda iyi bir şair olan bu müellifin burada bahsedilen ve başka yalnız bir nüshası bilinen (bk. GAL, göst. yr.) bu eseri, 1000 beyit içinde belli başlı fıkıh meselelerini gösteren manzum bir fıkıh el kitabıdır. Şu beyitlerden anlaşılacağı üzere, 754/1354 yılında tamamlanmıştır (bk. aşağıda zikredilen nüsha, vr. 62 a—b):

من عام اربع غداة اليوم	فكملت غداة شهر الصوم
قبل انكشار قوتي و همتي	من بعد خمسين وسبعائة

Nüshanın tavsifi:

Amasya, Bayezit Umûmî Ktp. 380. Yıpranmış, yarı meşin bir cild içinde 62 varaktır. 13,6×9(8,5×6) cm. eb'adında, 9 satırlı, harekeli nesih. Söz başları kırmızı mürekkeple.

İstinsah kaydı: وتمت ... وكان الفراغ منها في خامس عشرين شعبان

Yılı gösteren kelimeler okunamıyor. IX—X. asırlar.

Baş: الحمد لله القديم الصمد سبحانه اله كل احد

II. FARŞÇA ESERLER

21.

İsmâ'îl al-Mustamlî

Şarh al-Ta'arruf li-mazhab
ahl al-taşavvuf

Yeni İnan edebiyatının en eski eserlerinden biri olduğu ve bir defa basıldığı halde, hiçbir bakımdan, kâfi derecede ehemmiyet verilmemiş ve tetkik edilmemiş eserlerden biri şüphesiz bir nüshası aşağıda tavsif edilecek olan *Şarh al-Ta'arruf*'tur. Şerh edilen eser, al-Kilâbâzî nisbesi ile meşhur olan Abû Bekr Muhammed b. Abî İshâk İbrâhîm'in (ölm. 380/990 veya 385, veya 390; bk. *GAL, Suppl.*, c. I, s. 360; *İslâm Ansiklopedisi*, Kilâbâdî maddesi ve bu yerlerde gösterilen başka kaynaklar) yazmış olduğu *al-Ta'arruf li-mazhab ahl al-taşavvuf*'tur ve tasavvuf sahasında yazılmış eserlerin en eski ve en mühimlerinden biridir (nşr. A. J. Arberry, Kahire, 1933). Adı İsmâ'îl b. Muhammed b. 'Abd al-Malik al-Mustamlî al-Buḥârî olan şârihin eseri oldukça yeni olan bir takım yazmaları ve 4 cild halindeki Luknov, 1920 tarihli basması ile mâlûm idi. Fakat yazmalar o kadar tetkik edilmediği gibi, basmada da dilin çok değiştirilmiş olması, bu şerhin İnan edebiyatı tarihindeki mevkiinin tesbitine mani olmuştur. İlk olarak, aşağıdaki yazmayı bulduğumuz zaman (1953), İnan'da basılmış olan bir makale bu eserin ehemmiyetini meydana çıkarmıştır.

'Abd al-Ḥayy Ḥabîbî adlı Efganistanlı bir âlim, *Dāniş* mecmuasına yazdığı bir makalede (Tahrân, 1953, yıl 3, sayı 3, s. 133 v. dd., burada yalnız şunu kaydetmek icap eder ki, bu makalede şârihin adı Abû İbrâhîm b. İsmâ'îl... şeklinde yazıldığı halde, bizim gördüğümüz yazmada yukarıda kaydedilen şekildedir, onun gördüğü veya burada tavsif edilen yazmada isim bozulmuş olabilir; ancak bu hususta kat'i bir şey söylemek şimdilik kabil değildir), şârihin al-Kilâbâzî'den bahsederken (bk. *mezkûr makale*, s. 136 ve krş. burada nüshanın tavsifi), ona «şeyhimiz» demesine nazar-ı dikkati çekmiş ve kendisinin IV./X. asırda yaşamış ve eserini al-Kilâbâzî'nin ölüm tarihi olan 380—390 ile 400/1010 yılları arasında yazmış olması icap ettiğini, haklı olarak, meydana çıkarmıştır. Aynı zamanda Luknov'da basılan metne esas olan ve 473 h. tarihini taşıyan yazmanın bir cildini bulmuştur. Bununla basma arasında yaptığı bir mukabele (bk. *aynı makale*, s. 138 v. d.) metnin basmada hemen temamiyle bozulmuş olduğunu göstermiştir.

Aşağıda tavsif edilen *Şarh al-Ta'arruf* nüshası, 'Abd al-Ḥayy Ḥabîbî'nin bahsettiği nüshadan sonra, mâlûm en eski nüshadır ve bu mühim metnin tenkitli neşrini hazırlayacak olan kimse her halde bu nüshadan da istifade etmek mecburiyetindedir.

Burada şunu da kaydetmek lâzımdır ki, Konya yazmaları arasında tavsif edilen ve müellifi meçhul imiş gibi gösterilen 616/1120 tarihli *Şarh al-Ta'arruf* nüshası (bk. A. Ateş, *mezkr makale*, s. 107 v d.) bu serhin bir başka nüshasıdır.

Nüşhanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî Ktp. 720. Yarı meşin bir cild içinde 241 varak. 31,2 × 20,2 (24 × 14,6) cm. eb'adında. 27 satırlı, güzel ve muntazam nesih. *Al-Ta'arruf*'den alınmış olan metinler kırmızı mürekkeple yazılmış. Son ve baş sahifeler bozulmuştur, arada şukkalalar vardır (bk. Levha XV).

İstinsah tarihi: وقد فرغ من كتبه العبد المذنب ... محمد بن علي بن باد (؟) بن لكان الساوي في يوم الجمعة السادس من ذي القعدة سنة سبع وستين وخمائة (٥١٧ هـ) غفر الله له

Baş: الحمد لله القاهر العلي القادر القوي ... اسمعيل بن محمد بن عبد الله رحمه الله گفت اصحاب من از من در خواستند تا کتابی جمع کنم مشتمل بر دیانت و معاملات و حقائق و مشاهدات و اشارات پیاری تا فهم ایشان مرا ترا اندر یابد و عبارت غلط نکنند که غلط در توحید کفر باشد اجابت کردم ... و بنا کردم بر کتابی که شیخ ما ابو بکر بن ابی اسحق ... الکلا باذی ... تألیف کرده است نام کتاب التعرف لمذهب التصوف و من آن کتاب را بشرح کردم تا بسخن پیران متقدمان تبرک کرده باشم و نیز مقتدی باشم نه مبتدی ...

22.

K. al-Bulğat al-mutarcam fi 'l-luğa

438/1046 yılında yazılmış olup, arapçadan farsçaya mevzulara göre tertip edilmiş bir lûgat kitabı olan bu eserin görebildiğim bu yegâne nüshasında müellif adını gösteren bir kayda tesadüf edilmiyor. Bu kitabı zikreden Kâtib Çelebi (*Kaşf al-zunûn*, mezkûr basma, c. I, s. 235) de bir müellif ismi vermemektedir. Ancak bu maddeden biraz önce, adını yalnız *al-Bulğa fi 'l-luğa* diye kaydettiği ve burada bahis konusu olan eserden başka bir eser gibi gösterdiği bir kitap zikrederek, bunun 474/1081 - 1082 yılında ölmüş olan Abū Yūsuf Ya'qūb b. Aḥmed al-Adīb al-Nīsābūrī adlı bir şahıs tarafından yazıldığını söylüyor. Bir nüshası burada tavsif edilen eser, 438 yılı rebiülâhinde (Ekim 1046) tamamlanmıştır. Birbirine bu kadar yakın zamanlarda, aynı adı taşıyan ve aynı mevzudan bahis olan iki eserin yazılmış olması imkânsız değilse de, az muhtemel görünmektedir. Bundan dolayı *al-Bulğat al-mutarcam fi 'l-luğa* ile *al-Bulğa fi 'l-luğa*'nın aynı eser ve müellifinin de, yukarıda adı geçen al-Adīb al-Nīsābūrī olduğu düşünülebilir.

Al-Bulğat al-mutarcam, Allah'ın esmâ'-ı hüsnâsını saymakla başlar. Burada her cümle ilk önce arapça olarak yazılıyor, sonra farsçaya ter-

cümesi veriliyor. Bunu müteakip insan uzuvları, san'atlar, eşya, sıfatları, dinler v.s. hakkında nâdir olmayan, en mühim arapça kelimeler alınıp, farsça mânaları veriliyor. Müellif, bunu yapmaktan maksadının ilme yeni başlayanlar ile talebeler için kolay ezberlenir bir kitap meydana getirmek olduğunu da ilâve ediyor. Eserin hepsi böylece kırk bölüme ayrılmıştır: 1. insan uzuvları, 2. bunların dereceleri (vr 18 a) 3. akrabalıklar (vr. 19 a), 4. âlem ve içindeki varlıklar (vr. 23 b), 5. dinler ve mezhepler (vr 24 b), 6. kadınlar (vr. 26 b)... 40. yerlerinden bulunmayan kelimeler (vr. 101 a). Müellif eseri 2 rebiülâhir 438/7 Ekim 1046'da tam'adığını söyleyerek, eserini bitirmektedir (tavsife bk.).

Nüşhanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî Ktp. 954. Meşin, siyah bir cild içinde, 107 varak. 21,5 × 11,6 (16 × 8) sm. eb'adında. Yazısı dâirevî harfli bir nesih olup, harekelidir. Fasıllar, kenarları siyah, içi yıldız, cümleler yalnız yıldız birer yuvarlak ile birbirlerinden ayrılmıştır. Nüşhada fazlaca rütûbet tesiri vardır. Birinci varak tamamiyle yırtılmış; sonradan tamir edilmiştir. Galiba arada bazı atlamalar vardır.

İstinsah kaydı şudur: كتب العبد ... محمد بن حسن بن حاجي الرازي ابوه في التاسع والعشرون (!) من شهر جمادى الاخر سنة اربع وخمسين وسبعمائة

Baş: الحمد لله الذي ... وعلت كلمة ... اما بعد فاني ...

Bu sahifede fazla bir şey okunamıyor. Eser bundan sonra şöyle devam eder:

في ذكر اسماء الله تعالى هو الله الذي اوست خدای انك لا اله الا هو نيسست خدای مگر او الرحمن بخشاينده الرحيم مهربان ...

(2 b) تم اسماء الله اما بعد حمد الله تعالى ... فاني عنيت بجمع كتاب يشتمل على ما لا بد منه من خلق الانسان وذكر حرف ... وملت فيه الى الاختصار ... على الاعم الاشهر دون الغريب البادر ... (a 3) ليسهل تحفظه على المتدين من طابة الادب ... وسميته البلغة المترجم في اللغة ... وجعلته اربعين بابا ...

En sonunda, varak 107 a'da şu kayıt vardır: قال المصنف رحمة الله عليه: فرغت ... من تحرير كتاب البلغة المترجم في اللغة صبيحة يوم الاحد الثاني من شهر ربيع الاخر سنة ثمان وثلاثين واربع مائة .

23.

al-Maydānī

al-Sāmī fi 'l-asāmī

Bilhassa *Macma' al-amşāl* adlı arapça darb-ı mesellere dâir eseri ile Arap edebiyatında tanınmış olan Abū 'l-Fazl Ahmed b. Muḥammed b. Aḥmed al-Maydānī'nin (ölm. 518/1124, bk. *GAL*, c. I, s. 289; *Suppl.*, c. I, s. 506 v. d. ve orada gösterilen kaynaklar; bunlara meselâ *Z. Ḥadā-*

İbn Yūsuf Şīrāzī, *Fihrist-i Kitābhāne-i Maclis-i Şūrāy-i Millī*, Tahran, 1318-1320 h. ş., s. 96 v. d. ilāve edilebilir) *al-Sāmī fi 'l-asāmī*'si belli başlı dört kısma bölünmüş, sonra da ayrıca sınıflara ayrılmış olan (teferruat için bk. W. Ahlwardt, *mezkūr eser*, nr. 7040) arapça isimleri gösteren bir lûgat kitabıdır. Bunun başka pek çok yazmaları bulunduğu gibi, bir defa da taş basması ile basılmıştır. (Tahran?, 1274).

Aşağıda tavsif edilen nüsha zilka'de 599 (temmuz 1203) tarihinde istinsah edilmiş olduğundan, mevcut nüshaların en eskilerinden biridir. Bundan başka sonunda *Bulğa*'nın (bk. burada nr. 22) farsça nâdir kelimelerinin mânalarını ihtiva eden, ayrı bir kısım vardır. Şuna dikkati çekmek lâzımdır ki, bunlar arasında bazı türkçe kelimelere de tesadüf edilmektedir.

Nüşhanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî Ktp. 963. Sefine şeklinde, yarı meşin bir cild içinde, 221 varak. 19,5 × 16,2 (14,5 × 10,1) cm. eb'adında, 15 satırlı, iri harfli, muntazam nesih. Söz başları kırmızı mürekeple. Farsça kelimelerin altına bazan kırmızı mürekkeple türkçeleri de yazılmıştır.

Varak 1 b — 218. *Al-Sāmī fi 'l-asāmī*.

İstinsah kaydı şudur: وقع الفراغ من مشقه على يدى محمد بن الحسين المنشى فى الثامن من ذى قعدة لسنة تسع وتسعين وخمس داية والسلام ...

Baş: الحمد لله الذى لا يتم امر دون حمده ...

Varak 219 b — 221. *Muşkilāt-i pārsīhāy-i Bulğa*. (bk. levha XVI). Belki VII./XIII. asra ait bir yazmadır.

Baş: مشکلات پارسیهای بلغه: قذال پس قفا آهیانه ... بشك بترکى قورجق ...

Son: سنجوره يعنى سلنجق ... الهیضه شکم ران

24.

Hubays b. İbrāhīm al-Tiflīsī

Kitāb Vucūh al-Ḳurʾān

Yegāne nüshası aşağıda tavsif edilecek olan *K. Vucūh al-Ḳurʾān*'in müellifi Abū 'l-Faẓl Ḥubays b. İbrāhīm b. Muḥammed al-Tiflīsī, Anadolu Selçukluları zamanında yaşamış ve eserleri bize kadar gelmiş olan en eski ve en mühim âlimlerden biridir. İstanbul kütüphanelerinde bir kaç yazmasına tesadüf edilen *Takvīm al-adviya*'si başta olmak üzere, arapça 8 eseri vardır (bk. *GAL, Suppl.*, c I, s. 893). Bir kısmının nüshaları elimizde bulunan ve zamanına göre mühim ilim mevzularına tahsis edilmiş olan farsça 6 eserinden evvelce bahsedilmişti (bk. Ahmed Ateş, *Hicrî VI. — VII. asırlarda Anadolu'da farsça eserler*. *Türkiyat mecmuası* c. VII-VIII, cüz II, s. 98—101).

Bu müellifin *Vucūh al-Ḳurʿān*'ına gelince, bu kitap *Kurʿān*'daki kelimelerin dikkatli bir lûgatçesinden îârettir (krşl. burada nr. 1). Müellifin çok sade olan ve başka eserlerinin önsözlerine benzeyen önsözünde anlattığına göre, kendisi *Bayān al-taṣrif* adlı eserini ikmal ettikten sonra, Muḳātil b. Sulaymān'nın *Vucūh al-Ḳurʿān*'ına (bk. burada nr. 1) bakmış. Şimdi kaybolmuş görünen, fakat bu eserin de isbat ettiği üzere, bu sâhada yazılmış olan bütün eserlere esas teşkil eden bu eseri (krş. burada nr. 1), kendi sözüne göre, pek muhtasar bulduğu için, beğenmemiş. Bundan dolayı al-Saʿlabî, Sūrābādî, Naḳḳāş, Şāpūr v. b. gibi müfessirlerin eserlerine bakarak ve — şüphesiz zuhul eseri olarak yalnız Ḳutayba dediği — İbn Ḳutayba'nın *Muṣkil al-Ḳurʿān va 'l-ḥadīṣ*'i ile 'Uzayrî'nin, yani Abū Bekr Muḥammed b. 'Uzayr al-Sicistānî'nin (bk. burada nr. 29) *Ġarīb al-Ḳurʿān*'ındaki mânaları ekliyerek, onları farsça izah etmek sûretiyle, bu eserini yazmıştır. Bir de, sözlerini tevsik etmek için, her kelimenin içinde geçtiği âyetleri de buna ilâve etmiştir. Ḥubayş al-Tiflîsî, bu eseri yazmakla, okuyucu ve talebenin hayır dualarından başka bir şey düşünmediğini ayrıca tasrih ediyor.

Yukarıdaki hulâsadan anlaşıldığı üzere, al-Tiflîsî'nin ayrıca, belki de farsça olarak kaleme aldığı *Bayān al-taṣrif* adlı, şüphesiz arapçanın sarfına dâir bir kitabı daha vardır. Fakat bu eserin bir nüshasına şimdilik tesadüf edilemiyor.

Al-Tiflîsî, eserinin bir toplama mâhiyetinde olduğunu bilhassa tebâruz ettirmektedir. Buna rağmen bu eser hakikî bir telif sayılabilir, çünkü bilhassa böye bir mevzuda, başka türlü bir telif eser yazmak esasen imkânsızdır. Son derecede sağlam bir ilim ahlakına sahip olan müellif, eserinin ilk sahifesine de, kendi el yazısı ile, «müfessirlerin sözlerinden toplanmış» kaydını koymayı da ihmal etmemiştir.

Nüshanın sonundaki istinsah kaydından, bu nüshanın müellifin el yazısı ile olduğundan başka, 24 safer 558/1 şubat 1163 tarihinde Konya'da yazıldığı anlaşılıyor (bk. burada levha XVIII). Bundan belki müellifimizin aslen Tiflisli olduğu halde, sonraları Konya'ya yerleşmiş olduğu ve Anadolu Selçuklularına intisap ettiği neticesi çıkarılabilir. Öyle görünüyor ki, onun bu hükümdarlar ile münâsebeti pek sıkı olmamıştır. Çünkü yazdığı pek çok saydaki eserlerinden yalnız *Kāmil al-taʿbîr*'i Kılıc Arslan II.'ye (bk. A. Ateş *mzk. makale*), bir de *Kifāyat al-tıbb*'ı şehzâde Ḳuṭb al-Dīn Melikşāh b. Kılıc Arslan'a ithaf etmiştir. Belki o zamanki dahilî karışıklıklar, belki de kendisinin hükümdarlar ile sıkı münâsebetler tesis etmek istememesi, diğer eserlerini de onlara ithaf etmemesine sebep olmuştur.

Nihâyet şu noktayı da tebâruz ettirmek lâzımdır ki, Ḥubayş al-Tiflîsî, sarf ve lûgat ilimlerinden başlayarak, tıp ilmine kadar, her ilmi, eserlerinin şهادet ettiği gibi, pek mükemmel bilen ve her sahada çok faydalı ve uzun ömürlü eserler vermiş olan bir âlimdir.

Nüshanın tavsifi:

Âtîf Efendi Kıp. muvakkat 3246. Yeni tamir edilmiş bir cild içinde, 142 varaktır. 26×19,5 (20×14,3) cm. eb'adında. 17 satırlı, açık ve okunaklı Anadolu neshi. Söz başları kûfi taklidi harfler ile. bazan kırmızı mürekkeple. Kenarda arada sırada tashihler vardır. 1 a'da müellife âit ilk mısra'ları silinmiş 2 beyit vardır.

Müellifin istinsah ve ferağ kaydı: سپری شد کتاب وجوه قران روز پنجشنبه
یست و چهارم ماه صفر سال پانصد و نجاه و هشت از هجرت پیغامبر ... کتبه مصنفه ابو الفضل حبیب
بن ابراهیم بن محمد التفلیسی ... وذلك ببلد (!) قونیہ حماہ اللہ تملی الحمد لله

Baş:

بنام ایزد بخشاینده و بخشایشگر
سپاس و شکر خدایی را که خالق دو جهانست ... چنین گوید شیخ ادیب ابو الفضل حبیب بن
ابراهیم بن محمد التفلیسی رضی اللہ عنہ کی چون از تصنیف کتاب بیان التصریف پرداختم

Daha fazla teferruat için bk. burada levha XVII-XX.

25.

Hubayş al-Tiflîsî

K. Uşûl al-malâhim

Bundan evvelki eserin müellifi tarafından yazılmış olan bu eser, bazan *Malhamat Dānyāl* da denilen ve cevvi hadiselerden ileride vukua gelecek vak'aları istidlâl etmenin yol ve kaidelerinden bahseden bir kitaptır. Müellifin önsözünde anlattığına göre, çok güzel kitaplar mevcut olmakla beraber, padişahlar ile büyüklerin «malhama» kitaplarına karşı daha çok alaka duyduklarını görmüş, bunun üzerine arapça eserlerden toplamak suretiyle, bu kitabı meydana getirmiştir. Müellif eseri iki bölüme ayırmıştır. İlk bölümde, 25 fasılda, rumların aylarına göre, delilleri tesbit etmenin yollarını göstermiştir; ikinci bölümde ise, 28 fasılda, bu delillerden çıkarılacak hükümleri saymaktadır.

Hubayş al-Tiflîsî'nin sağlam bir esası olmayan böyle bir ilim karşısında aldığı tavır pek belli olmuyor. Çünkü islâm âleminde, ciddî âlimler, bu gibi ilimlere, hemen hemen hiç bir kıymet ve ehemmiyet atfetmezler. Al-Tiflîsî de, galiba çevresinin arzusunu tatmin etmek istediği için, böyle bir eser yazmış bulunduğundan, bu gibi ilimleri tenkid edip esassızlıklarını göstermiyor. Ancak daha mukaddimede «nefis kitaplar mevcut olduğu halde» demek suretiyle, son derecede hafif bir şekilde de olsa, bu ilme hiç bir kıymet vermediğini göstermiş oluyor.

Kitabın yazılış tarihi mâlûm değildir. Kendisi, yine mukaddimesinde *Ķānûn al-adab*'i bitirdikten sonra, bu eseri yazdığını söylüyor. Bu son eser elimizde bulunuyorsa da, yazılış tarihi belli değildir. Bunun için *Uşûl al-malâhim*'in yazılış tarihi tesbit edilemiyor.

Nüshanın tavsifi:

Ayasofya Ktp. 2706. Meşin bir cild içinde, 118 varak. 17,6×11,5 (10,4×6,6) cm. eb'adında. 12 satırlı, muntazam talik yazı. Söz başları kırmızı mürekkeple, bölüm başları yıldız ile. İstinsah kaydı yoktur. X./XVI. asra âit yazma.

Baş: سپاس خدا را که بیافرید هر دو جهان را ... اما بعد چنین گوید حکیم کمال الدین ... ابو افضل حبیب بن ابراهیم بن محمد التفلیسی ... که چون از کتاب قانون الادب پیرداختم نگاه کردم که پادشاهان و بزرگان با وجود کتابهای نفیس بکتاب ماحمه راغب تر و حریص ترند ... (2 a) پس چون احوال بدین صفت دیدم جهد کردم و بر حسب طاقت و قدر دانش خویش این کتاب از کتابهای نازی تألیف کردم و جمع آوردم ... و نامش اصول الملاحم نهادم ...

26.

Ḥubayş al-Tiflīsī

Bayān al-şinā'āt

Al-Tiflīsī'nin zamanı için çok mühim olan bu eseri, amelî faydası olabilecek bilgileri bir araya toplamaktadır. Eserin mâhiyetini iyice anlayabilmek için, ihtiva ettiği yirmi bâbın başlıklarını, burada kısaca zikretmek yerinde olacaktır (bk. tavsif, mukaddimeden alınan parçalar): 1. Kimya sînâatı (bununla bakırdan altın yapma v. s.'den bahseden ilim kastediliyor), 2. cevâhir sînâatı, 3. cevherlere renk verme, 4. billûr v.b. şeylere renk verme, 5. her türlü camlara renk verme, 6. cevherlere su verme, 7. kılıç ve silahlara su verme, 8. türlü san'atlar hakkında, 9. boyaları bir birlerine karıştırmak, 10. mürekkep yapmak, 11. Kâğıtlardaki yazıları silmek ve meydana çıkarmak, 12. hayvanların husûsiyetleri, 13. hayvanları yok etmek için kullanılan şeyler, 14. cevher, meyve ve nebatların türlü hassaları, 15. türlü suların kullanılması 16. ateşin kullanılması vb., 17. içkiler, 18. çeşitli bilgiler, 19. kumaşları yıkama ve lekeleri çıkarma, 20. cinsî münâsebet ve gebelik.

Görülüyor ki, al-Tiflīsī burada, günlük hayatta lâzım olan her türlü bilgileri toplamış ve bir nevi âile ansiklopedisi veya faydalı bilgiler ansiklopedisi meydana getirmiştir. O zamanlar için, arapçada bile, burada bahis konusu olan meselelere dâir ayrı ayrı eserler varsa da, böyle umûmî bir eser bulunmadığı söylenilirse, al-Tiflīsī'nin yaptığı işin ehemmiyeti daha kolay anlaşılır. Verdiği ilmî bilgilerin ve kullandığı tekniğin ilim tarihi bakımından değeri de ayrıca tetkik edilmeğe değer.

Burada şunu da kaydetmek lâzımdır ki, Ḥubayş al-Tiflīsī, yine kendine has bir dürüstlük ile, eserinin mukaddimesinde, anlattığı şeylerin hepsini bizzat tecrübe etmediğini, bu bilgileri üstadların eserlerinden aldığını, ancak akla yakın olduklarını söyler (aşağıda nüshanın tavsifine bakınız). Eserin bir meziyeti de, her bir sahada üstad olanların pek

muğlak ve ıstıhlarla dolu olarak kaleme aldıkları eserleri, her kesin anlayabileceği bir hale getirmesindedir. Nitekim kendisi, «üstadların kitaplarında gizledikleri esrârı bu kitapta meydana çıkardım» demektedir.

Bu eser içinde, al-Tiflîsî'nin düşünüş ve anlayışını göstermek bakımından, en mühim olan kısım şüphesiz elkimyaya tahsis edilmiş olan sahifelerdir. Bir zamanlar, sözde, bakırdan altın, kurşundan gümüş yapılabileceğini gösteren bu ilmin leh ve aleyhinde pek çok münakaşalar yapılmış, birçok büyük ilim adamları ve filozoflar bu meseleye dâir kitaplar yazmışlardır (bk. A. Ateş, *İbn Sina ve elkimya. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 1952, sayı 4, s. 47 v. dd) Hübayş al-Tiflîsî, bu ilme ayırdığı ilk fasılda, meseleyi çok mantıkî bir tarzda vaz'ederek, en eski kaynaklarına kadar götürüp, esrarlı bir şekilde değil, ilmî bir şekilde ele alır. Ona göre, büyük âlimler, bu ilmin doğru olup olmadığını tesbit edememişlerdir. Bu ilimde gayeye vardıklarını iddia edenler, yani bakırdan altın yaptıklarını söyleyenler ise, sözlerini isbat edememişler, bakırı altın haline değil, altına benzer bir hale getirebilmişlerdir. İbn Sina da, yukarıda anılan eserinde, bu neticeye varmıştır. Al-Tiflîsî, birçok insanların bu yolda servet ve sıhhatlarını kaybettiklerini de söyleyip, bu mesele hakkında umûmî bilgiler verdikten sonra, meraklılara faydalı olmak için, kullanılan bazı terkip yollarını v.s. gösteriyor (metinden bir kısım için aşağıya bakınız).

Bu kitabın yazıldığı zaman hakkında bildiğimiz yegâne şey, kendisinin *Bayân al-nucûm* adlı eserinden (bk. A. Ateş, *Anadolu'da farsça eserler*, s. 101, nr. 6) sonra kaleme alındığıdır.

Nüshanın tavsifi:

Ayasofya 3574. Tamir görmüş, kadife kaplı bir cild içinde, 99 varak. 18,2×12,6 (11,5×7,6) cm. eb'adında. 13 satırlı nestalik yazı. Söz başları kırmızı mürekkeple ve kalın kalemle.

İstinsah kaydı: *تم كتاب بيان الصناعات في شهر ربيع الاول لسنة اربع وثمانين وثمانمائة في بلدة (!) قسطنطينية*

Baş: *سپاش و شکر خدا را که بیافرید هر دو عالم را و اختیار کرد ... اما بعد چنین گوید ابو الفضل حبیب ... التفلیسی که چون از تصنیف بیان النجوم پرداختم این کتاب مختصر اندر صناعات از کتبهای تازه تصنیف کردم و اسراری که استادان اندر کتابهای خویش پوشیده بودند اندرین کتاب پیدا کردم و نامش کتاب بیان الصناعات نهادم از بهر آنکه علم هر صنعتی را که اندرین کتاب است در هر بابی مختصر مفید بیان کردم ... و اگرچه بسیار چیز از وی نیازمادم اما آنچه اندر وی یاد کردم بیشتر آنست که بمقل و دانش نزدیک باشد ...*

Elkimya ilmine tahsis edilmiş olan ilk faslın giriş kısmından bazı parçalar (varak 3 a v.d.):

بدان که کیمیا پوشیده و دشخوار است از آن سبب که سر این علم را حکما درست پیدا نکرده اند و گویند که از روزگار قارون اسرار این علم را کس درست نتوانست دریافتن و علمش تمام دانستن ، و اندرین روزگار کسانی که دعوی کنند و گویند که .. واصلیم یعنی بدوزسیدیم قولشان درست نبود مگر که تلویح تا ترکیب بتوانند کرد ، و تلویح آن بود که مثلا مس را بداروها چنان کنند که مانند زر شود ، و بیشترین چون بینند ندارند که آن زرست ... و بسیار کس مال خویش اندرین صناعت بخرج کنند و البته هیچ بحاصل کردن نتوانند و بیهوده رنج برند ... و نیز از بوی داروها و ریح تن و تفکر بسیار به بیماریهای صعب اوفتند ، پس اندرین معنی کلامی چند مختصر مقید از کتبهاء نفیس اختیار کردم و داروئی چند اندر تلویح و ترکیب بدین باب باز نمودم ، تا اگر کسی را مقصودی بود از مراد و مقصود باز نماند ان شاء الله ...

27.

**Muḥammed al-Zahīrī
al-Samarqandī**

**Kitāb-i Sindbāz
(Sindbāz-nāme)**

VI./XII. asırda, Karahanlılar sahasında yetmiş olup, bu devletin tarihi ile alakalı mühim bilgiler veren ve İran edebiyatının en büyük nesir üstadlarından sayılan Muḥammed b. 'Alī b. Muḥammed b. al-Ḥasan al-Zahīrī al-Samarqandī'nin *Sindbād-nāme* adlı eseri, hükümdarlara acele ile hareket etmenin ve kadınların sözlerine inanmanın doğru olmadığını göstermek için, Hindliler tarafından tertip edilmiş olan bir hikâyeler mecmuasının yeni farsçaya tercümesinin yeniden, yüksek bir edebî üslup ile yazılmasından meydana gelmiş bir eserdir. Bu kitap, 1948'de tarafımızdan neşredilmişti (bk. *Sindbād-nāme, arapça Sindbād-nāme ile birlik-te*, İstanbul, 1948 «*İstanbul Üniversitesi yayınlarından*, nr. 343»; metin İran'da bu basmaya istinaden yeniden basılmıştır, Tahran, 1954).

Sindbād-nāme'nin bu metni o zaman mâlûm olan altı nüsha arasından (British Museum, nr. 255; Süleymaniye Ktp., nr. 861; Amasya, Bayezid Umûmî Ktp. nr. 750; Fatih Ktp., nr. 3682; Ali Emiri, FY, nr. 1062 ve Fatih Ktp., nr. 5325) seçilmiş olan üç nüshaya istinat ettirilmiş idi. Fakat bu nüshaların hepsi aynı rivâyeti göstermediğinden (bk. *mez-kûr eser*, s. 95 v.d.), tenkitli neşirde bir takım noktalar biraz şüpheli kalmıştı. İşte aşağıda tavsif edilen nüsha (bk. lavha XXI-XXII), 604' h. tarihinde istinsah edilmiş olması sebebi ile, elde mevcut nüshaların hepsinden çok daha eskidir. Bu nüshanın basılmış metinle mukabelesi, bunun Süleymaniye 861 nüshası ile aynı rivâyeti ihtiva ettiğini göstermiştir. O halde şimdi, hiç olmazsa müellifin kaleminden çıkmış olan iki rivâyetten birini tesbit edebilmek için, elimizde çok sağlam bir imkân bulunmaktadır. Buna göre *Sindbād-nāme* metninin yeni bir ilmî neşri bu nüshadan istifade edilmeden hiç bir sûretle yapılamaz.

Nüşhanın tavsifi:

İzmir, Hisar ve Salepci oğlu Ktp. 676. Tamir görmüş, güzel basma şemseli ve zincirekli bir cilt içinde, 135 varak, 21,7 × 11,8 (16,2 × 8,5) cm. eb'adında. Keskin dişli, muntazam ve güzel bir nesih. Şiir, beyit ve hikâye başları kırmızı mürekkeple P harfleri bazan üç nokta ile gösterilmiştir, bazı yerlerde de mukabele kayıtları vardır.

İstinsah kaydı: تمام شد کتاب سندباد بیروزی و فرخی روز دوشنبه هفتم ماه مبارک شعبان سنه اربع و ستایه بر دست بنده خاٹی عاجز ابو الحیر بن ابی العز بن محمد الجامع والحمد ...

Kenarda şu kayıt görülmektedir: انتسخ منه محمد بن علی... و فرغ من انتساخه يوم السبت من جمادی الاول سنه ٦١٥ ...

Baş: عونك يا لطيف حمد وثنا مكرمي را كه از جمله شب تار حجرة ...

28.

İbn Hātūn al-Āmilī

Tarcume-i Kūṭb-šāhī

İbn Hātūn al-Āmilī diye tanınan Muhammed b. 'Alī'nin bu eseri Bahā' al-Dīn al-Āmilī'nin arapça Kırk Hadis'inin serbest bir şekilde farsçaya tercümesinden ibârettir. Bu neviden eserleri esaslı bir şekilde tetkik eden Dr. A. Karahan'ın eserinde verilen bilgiler (bk. *Türk-İslâm edebiyatında kırk hadis toplama, terceme ve şerhleri*, İstanbul, 1954 «İstanbul Üniversitesi yayınlarından, nr. 589», s. 116 v. d) ile bu eserin bir nüshasının bulunduğu Bûhâr (Kasım Hasır Razavî ve 'Abdul-Muqtadir, *Catalogue raisonné of the Bûhâr Library, I. Catal. of the persian Mss.*, Calcutta, 1921, s. 122 v.d.) ve üç nüshasının bulunduğu Bankipor kütüphanelerinin kataloglarında (bk. M. 'Abdul Muqtadir, *Catal. of the Arabic and Persian Mss. in the Oriental Public Library at Bankipore*, Calcutta, 1928, c. XIV, s. 65 v.dd.) verilen bilgiler aşağıda tavsif edilen nüshadan çıkarılmış olan bilgilere uymamaktadır. Bundan dolayı bu nüshadan çıkarılan notların buraya kaydedilmesinde bir fayda bulunabilir.

İbn Hātūn, eserine süslü ve tumturaklı bir üslûbun icap ettirdiği uzun bir mukaddime ile başlıyor. Burada söylendiğine göre (bk. aşağıda tavsif edilen yazma, varak 12 a), kendisinin «çarâg-i dūdman-i Turkmānī» diye tavsif ettiği Abu 'l-Naşr Muhammed Kūṭb-šāh b. Kūṭb-šāh (Hindistan'da Kūṭb-šāhîler hükümdarlarından, hüküm yılları: 989 - 1020/1581 - 1611), tahta çıktığı zamandan başlayarak, arapça bilmiyen çocuklar için, bazı mühim dinî eserlerin tercüme edilmesini istemiş. Müellifin Muhammed Bahā' al-Dīn al-Āmilī'den feyz almış olduğunu duyduğu için, onu bir kırk hadis kitabının tercümesine memur etmiş. O da, Bahā' al-Dīn al-Āmilī'nin eserini alarak, tercüme etmiş. Tercümenin mukaddimesine göre, hadisler Bahā' al-Dīn al-Āmilī'nin babası olan

Şayh Hüseyin b. 'Abd al-Şamad al-Hārişī al-'Āmilī (ölümü Meşhed'de 984/1576 yılında, bk. *GAL, Suppl.*, c. II, s. 575 v. d.; mamafih benim gördüğüm iki nüshada bu şahıs 971/1563 yılında ölmüş, gösterilmektedir) vasıtası ile rivâyet edilmektedir.

Tercümenin ne zaman yapıldığına dâir bir kayda tesadüf edilmiyor. 'Abdul Muqtadir (bk. *mezkûr eser*, s. 65), sonda bulunan Bahā' al-Dīn al-'Āmilī'nin 1029/1620 tarihli takrizine bakarak, bu eserin bu yılda veya bundan bir az önce tamamlandığı neticesini çıkarmaktadır. İlk nazarda bu netice tabii gibi görünüyor. Fakat eser 1020/1611 yılında ölmüş bir hükümdara ithaf edilmiş olduğu gibi-hicrî, 1009 tarihli bir nüshası da mevcut olduğundan (aşağıda tavsife bk.), bu takrizin çok daha sonraları yazıldığını, eserin ise hiç olmazsa takrizden 20 sene önce bitmiş olduğunu kabul etmek icap eder.

Tarcume-i Kutb-şāhī her bakımdan mühim ve faydalı bir kırk hadis şerhidir.

Nüshanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî Ktp. 100. Tamir görmüş bir cild içinde, 230 varak $30 \times 18,6$ ($18,6 \times 7$) cm. eb'adında, 23 satırlı âdi, düzgünce nesih. Âyetlerin üzerine kırmızı çizgi çekilmiş, söz başları kırmızı mürekkeple.

İstinsah kaydı: تمت هذه النسخة... ١٥ جمادى الأولى... سنة ١٠٠٩

Baş: ای از تو حدیث معرفت را بدین وی ترجمه و صف تو تزیل مبین

İstanbul, Üniversite Kütüphanesi FY 461. Basma şemseli, zincirekli, meşin bir cild içinde, 247 varak. $28,5 \times 18$ ($20 \times 10,8$) cm. eb'adında. 21 satırlı, muahhar İran neshi. Söz başları kırmızı mürekkep ile; âyet ve hadislerin üzerine kırmızı çizgiler çekilmiş. Baştan varak 11 a'ya kadar fihrist devam etmektedir.

İstinsah kaydı: کتبه الحقییر... محمد جعفر بن محمد الأزدوبادی المسکن فی یوم الاحد عشر من شهر ربیع الثانی و تاریخ سنة ثمان وثمانین بعد الف من الهجرة.

**

Amasya, Bayezid Umûmî kütüphanesinde bulunan aşağıdaki nüshalar, nâdir olmamakla beraber, eski birer nüsha olarak, kaydedilmeğe değer.

29. Abū Bekr Muhammed b. 'Omar... b. 'Uzayr al-'Uzayrī al-Sicistānī (ölm. 330/941; bk. *GAL*, c. I, s. 119), *Ġarīb al-Ġur'an*.

Nüshanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî Ktp. 973. Tamir görmüş, fersûde bir cild içinde, 84 varak. $18,8 \times 13$ ($15,4 \times 10$) cm. eb'adında, harekeli

nesih. 18 satırlı. Söz başları biraz kalın bir kalemle. Birinci varak kopmuş, sonradan tamamlanmış.

İstinsah kaydı: فرغ من تحريره... محمد بن احمد بن محمد النساى في مدينة السلام بغداد... في آخر شوال سنة سبعين وخمسة.

Üzerinde şu sema' ve icâzet kaydı vardır: (bk. levha XXIII) سمع جميع كتاب (bk. levha XXIII) غريب القرآن لابن عزير... ابراهيم بن علي... الانصارى الجبلى بروايته عن شيخى ابى اغضل محمد بن الحسين الاسكاف عن ابى بكر الحياط عن ابن شمعان الرزاز عن مصنفه واجزت له ان يروى عنى ما يصح عنده من قرآنى ومسموعانى ومجازانى وكتب الحسن بن علي بن عيينه في مسجد ابن برهان بالكرج (كذا) يوم الاثنين رابع عشر من جمادى الاخرة سنة خمس وسبعين وخمسة...

Baş: اخبرنا ابو عمرو عثمان بن احمد بن سمان الرزاز قراءة عليه في مسجد ابن رعبان قال اخبرنا ابو بكر محمد بن عزيز السجستاني قال الحمد لله...

30. Al-Ġazzālī, (ölm. 505/1111), *Kimyā-yi sa'ādet*.

Nüşhanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî Ktp. 66. Tamir görmüş, meşin bir cild içinde, 236 varak. 32,2×23,5 (27,3×20,5) cm. eb'adında. Kalın az saykallı kâğıt, açık kahve rengi mürekkep, söz başları kırmızı mürekkeple. 29 satırlı Anadolu Selçuklu neshine benzer bir nesih. Baştan noksan. İstinsah kaydı yoktur. VII./XIII. asra ait bir nüsha, hatta biraz daha eski görünüyor.

Baş: بهشت وی شود... فصل بدانک چنانک کیمیا در کنجینه هر پیرزنی...

31. İbn al-ʿArabī (ölm. 638/1240, bk. bura nr. 8), *K. Mavāḳiʿ al-nuḩūm va mātalīʿ ahillat al-asrār va 'l-ʿulūm*.

Nüşhanın tavsifi:

Amasya, Bayezid Umûmî Ktp. 714. Tamir görmüş, meşin bir cild içinde, 139 varak, sondan noksan. 16,2×11,6 (12,1×8,7) cm. eb'adında. 15 satırlı, kahve rengi mürekkepli Anadolu neshi. Ancak sahifelere konulmuş olan rakamları latin harflerindeki rakamların hemen hemen aynıdır; fakat meselâ 100, latin rakkamı ile üç sıfır, 138 ise, bu üç sıfırın üzerine bir 38 koymak suretiyle yazılmıştır. İstinsah kaydı yoktur, VII./XIII. asır. Üzerinde, kitap adından sonra, <imlāʿ al-faḳīr Muḩammed.. İbn al-ʿArabī> kaydı vardır. Nüsha gerçekten onun hayatında yazılmışa benziyor.

32. İbn al-Cavzī (ölm. 597/1200, bk. burada nr. 6), *Talbīs İblīs*

Nüshanın tavsifi:

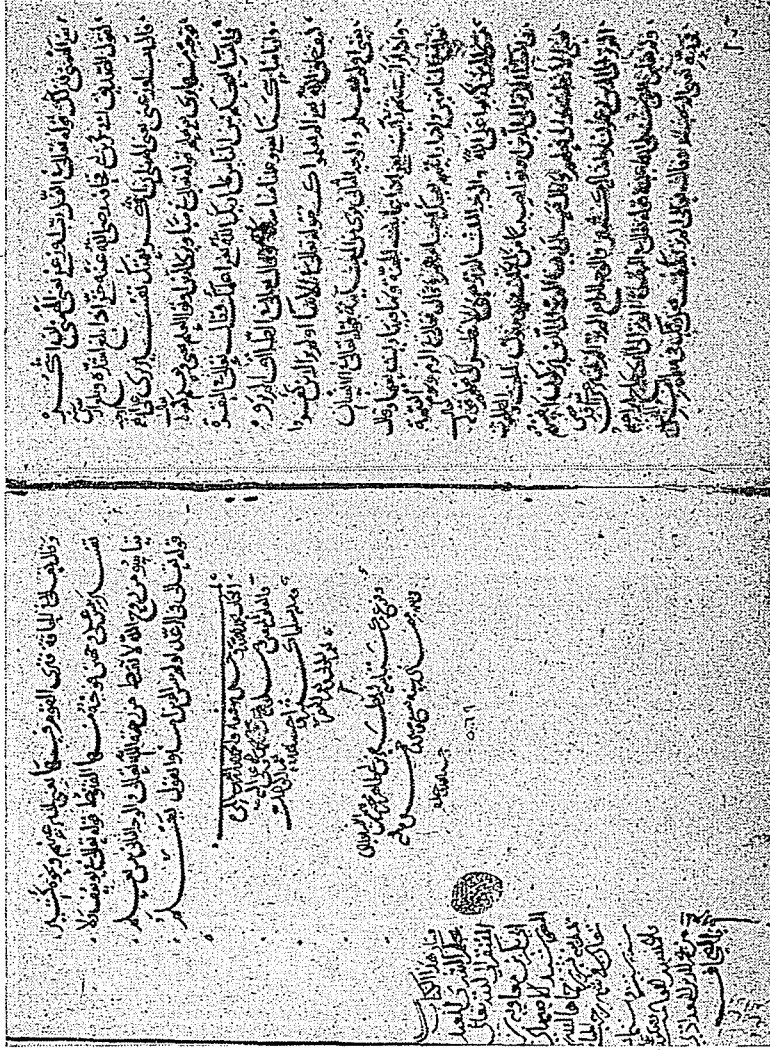
Amasya, Bayezid Umûmî Ktp. 485. Tamir görmüş, meşin bir cild içinde, 176 varak. 28,4×20 (21,6×14,5) cm. eb'adında 24 satırlı, harekeli, muntazam Mağrip neshi. Söz başları kalın kalemle, mürekkep dağılmış, biraz fazla kurt yeniği var.

İstinsah kaydı: ثم كتاب تلييس ... وذلك في اوائل شهر رجب الفرد من سنة خمس واربعين وسماية ... وجدت في بعض النسخ فرغ منه مصنعه ... في ليلة الاحد الرابع والعشرين من رمضان سنة تسع وستين وخمس مائة .

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدانا لهذا

قال الشيخ الامام ابو عبد الله الحسين بن محمد الصادق عليه السلام
 ما كتبت كتاب وجهه القرآن لمطالعته من سليمان بن محمد
 فوجدت في كتابه احسن كتاب في القرآن ما هو مكتوب به من كتاب
 على كتابه من قبل علي بن الحسين وهو ما تركه من سنة وسنة
 على غيره من كتب من قبله في النظر فيه بطالته في كل من
 من خطه وكتبه الا كما كان في كتابه وهو حسن وجميل
باب في في اية الله احد له
 في جميع استحياء انسان استله الخلق اوله
 ايات اول اية اذ كان اتبع ايات اية
 اذ كان اقامة لغات اية اذ امانه استحياء
 انهار اية اية اية اية اية اية اية
 الا اية اية اية اية اية اية اية
 استحياء اية اية اية اية اية اية اية
 اية اية اية اية اية اية اية اية

I. Afyon, Gedik Ahmed Paşa Ktp. 1194. al-Dāmağānī, K. al-Vucūh va 'l-nazā'ir (İlk sahifeler)

II. Afyon, Gedik Ahmed Paşa Ktp. 1194. al-Damagānī, *K. al-Yucūh wa'l-nazā'ir*. (Son sahifeler ve istinsah kaydı).

حسب ما روينا في كتابنا

الجزء الأول

من روایت ابی بکر محمد بن محمد بن العباس بن عثمان بن شیبان بن خدیجه ع

انتقلت اليها فخطت على الصري له

روايته الشيخ ابو بصير محمد بن محمد بن غالب بن ابي قتيبي عنه

روايته الشيخ ابو غالب محمد بن ابي بصير محمد بن محمد بن ابي قتيبي عنه

روايته الشيخ الجليل ابو بصير محمد بن ابي بصير محمد بن محمد بن ابي قتيبي عنه

روايته الشيخ الجليل ابو بصير محمد بن ابي بصير محمد بن محمد بن ابي قتيبي عنه

روايته الشيخ الجليل ابو بصير محمد بن ابي بصير محمد بن محمد بن ابي قتيبي عنه

(10)

فما شيخ ابو بصير ولا راجع وعذائت وقتها بعين ما جعل ابي بصير باي مفصل باحد البواقي
 والتم باعظيم باذا العرض التعليل اهل في ما اذا فيه فحسبا ومخربا قاله فانتبهت فقلت
 بانفس من في النجم فوجعت الي نفسي وتخطت الرباع وقتس فني ضللت وعلمتت وكذبت
 سه فله استمر العجم بجاه او افاججوني فقلبت ما دعاني اللامعقلني فلم اراي اوسايبه
 ردوه واذا متوا سبه الى الحام ضلته وه واخفيت به فطالبت نفسي فخرت شعرا الله من قول
 فاطمت الصبيد فقلوا ان هم فقلنا لهم انهم ما كان شرا جدا ثم ردنا فجمنا واستيق فاسا
 ردوني اليه خلق عاج وضمير بيده على ظهر ابيه وبالحالي باه في قوتيه لا مانع علفا احد
 استنه خبارته سنن النبيه فلهنا ما تمرك ع

الحسن بن الحسين

والمسلم بن يحيى

وملوا بن علي بن ابي بصير

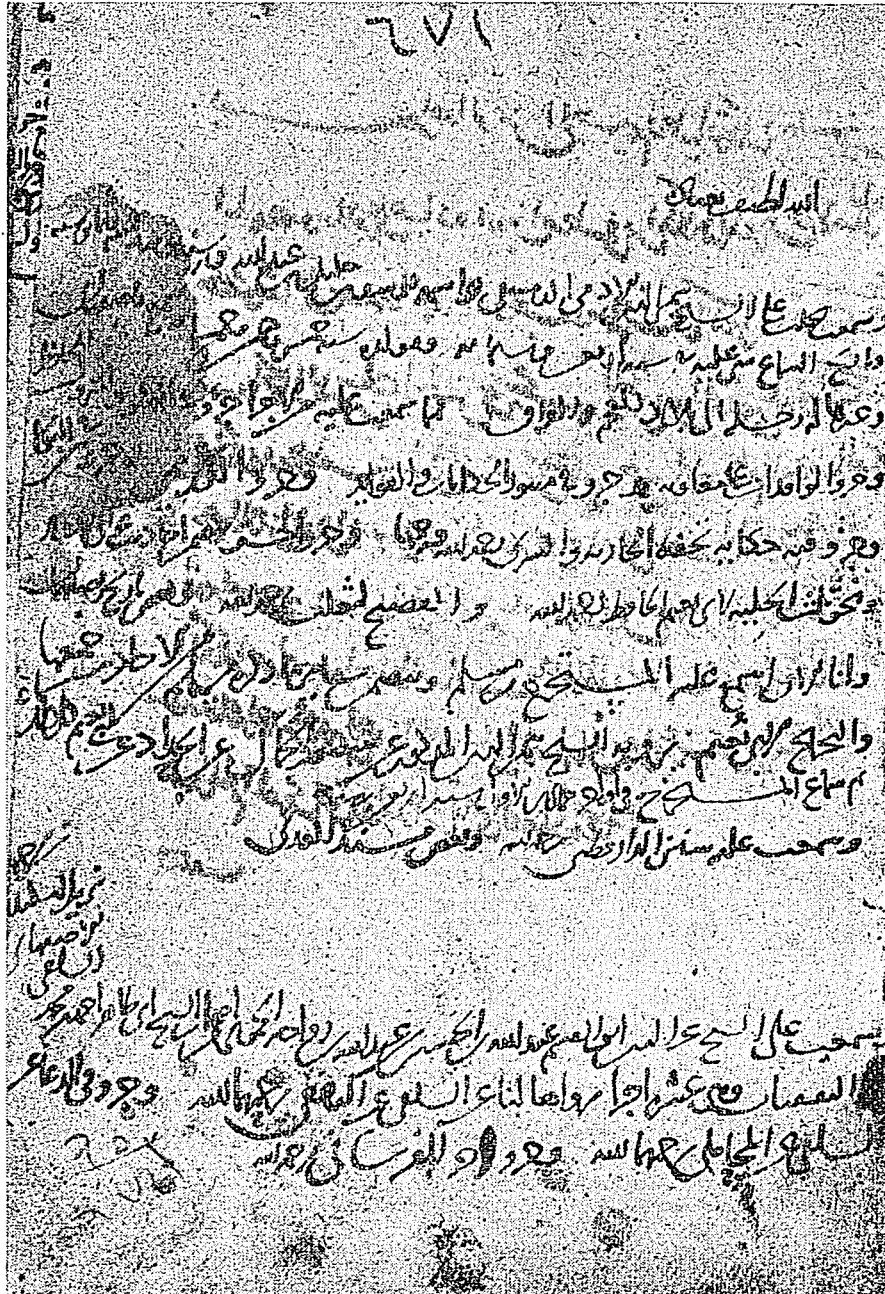
شيو على هذا الزا واكثر الذي فله ضماي من او اكسر شعور من او مشهور في هذا
 اس كسر الحاط العود وناجما في ابي بصير محمد بن ابي بصير محمد بن ابي قتيبي عنه
 بنما عمام بن عبد اكرادهم امه لمام اكا فطرا في الورد او الفطر اعاشي وروا
 الرط فان لم يوصلها حصر السنن لمام الحامل صدر الورد ابو الحامل محمد
 اس كسر محمد فانه لو لم يكن عن الله وبقا المراد ابو عبد الله محمد بن يوسف
 اس كسر المقيم ومام الورد او حاطه محمد بن الحسن بن ابي بصير محمد بن ابي قتيبي عنه
 اسرا عيل بن محمد بن طيب الردي المسمى بن ابي بصير محمد بن ابي قتيبي عنه
 ابو بصير محمد بن ابي بصير محمد بن ابي بصير محمد بن ابي قتيبي عنه
 ابو الفتح محمد بن ابي بصير محمد بن ابي بصير محمد بن ابي قتيبي عنه
 رجع الورد من سنن النبيه وجمعه في كتابه وحسنه في كتابه وحسنه في كتابه

III. Konya, Yusuf Ağa Ktp. 7838—7852/10. Abū Bekr al-Anbārī, Ḥadīṣ. (İlk ve son sahifesi. Sonda Şadr al-Dīn'in de adını ihtiva eden semâ' kaydı)

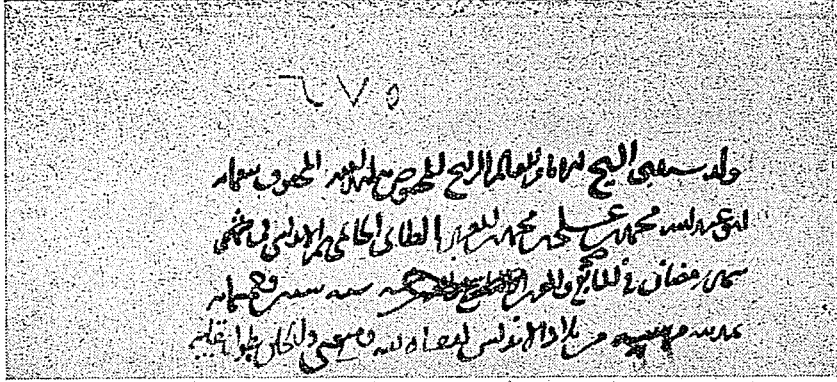
IV. Konya, Yusuf Ağa Ktp, 7838 – 7852.

İbn al-Arabî, *Kitâb al-yâ'*'ın sonu, *al-Fihrist* için Şadr al-Dîn'e icâzesi.

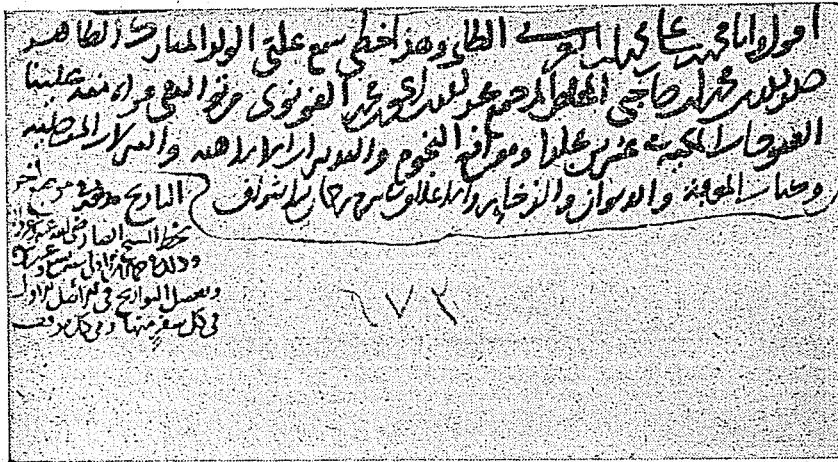
V. Konya, Yusuf Ağa Ktp., 7838-7852. S. 671.
 Şadra al-Dîn al-Künavî'niyu kendi el yazısı ile tahsiline dair notları.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَبِهِ اسْتَعِينُ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى مِنَ الْمَلَائِكَةِ الْمُحْسِنِينَ وَالْإِنْسَانِ الْأَبِينِ
 خُصُوصًا عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَلَّى وَسَلَّمَ كَمَا كَثُرَ فِيمَا تَقَدَّمَ
 عَلَيْهِ مِنْ كَمَالِ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ عَلَى كَمَالِ الْفَقْهِ الْمَعْرُوفِ بِشَيْخِهِ
 وَذَلِكَ بِمَنْطِقَةِ سَمَرْقَنْدِ وَعَسْرَةَ كَمَا جَمَعَ الْأَحْكَامَ الْوَسْطَى الْعَبْقُورِ
 عَدْلًا مِنْ الْأَرْدَى أَوْ سَبِيحِي عَلَى عَهْدِهِ بِحُضُورِهِ عَلَى الْمَنْصَفِ الْمَعْلُومِ وَوَعْدِهِ
 قَدِيمًا بِرُوحِهِ وَحُضُورِهِ بِالرَّيْسِ الْعَبِيدِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ
 الْمَشْكُورِ بِمَنْجَا وَالشَّهَابِ فِي الْمَوَاقِفِ وَالْآدَابِ بِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ
 الْمَطْلُوعِ بِعَمْرِهُ الْوَالِدِ الْمَطْلُوعِ الْأَمْنَانِي بِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ
 عِدْلًا فِي الْمَجَالِ بِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ الْمَطْلُوعِ بِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ
 وَصَفَتْ أَيْضًا كَمَرِ الْمَدِينَةِ عَدْلًا بِصَلِيِّ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى النَّجْمِ الْبَاهِرِ
 الْوَالِدِ بِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ الْمَطْلُوعِ بِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ الْمَطْلُوعِ
 وَبِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ الْمَطْلُوعِ بِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ الْمَطْلُوعِ
 قَرَأَ الْقُرْآنَ وَهُوَ فِي الْمَجَالِ الْمَطْلُوعِ بِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ الْمَطْلُوعِ
 حُضُورُهُ فِي الْمَجَالِ الْمَطْلُوعِ بِحُضُورِهِ فِي الْمَجَالِ الْمَطْلُوعِ

VII. Konya, Yusuf Ağa Ktp., 7838—7852. S. 673.

Şadr al-Dîn'in notları arasında. İbn al-'Arabî'nin bir icâzesi.

VIII. Konya, Yusuf Ağa Ktp., 7838—7852. S. 675.

Şadr al-Dîn'in İbn al-'Arabî'nin doğduğu tarih ve yer hakkında notu.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
 وَتَقَبَّلْ مِنْهُمُ الْجَنَّةَ بِمَنْزِلَةِ
 الْوَقْفِ عَلَى سَبِيلِ اللَّهِ وَوَلَّى عَمْرًا
 الْفَخْرِي تَبَايَعًا بِمَنْزِلَةِ الْوَقْفِ
 لِلطَّالِبِينَ وَالْمَسْكِينِ وَالْمَسْكِينَاتِ

كتاب رسالة الأنوار وكتاب شرحها
 والكتاب المسمى بالعلم بأصول الإسلام وكتاب مرآة القلوب
 وكتاب القضاة وشرحها لشيخنا
 فبايعهم وكتاب المعرف وكتاب العباد وكتاب عقوباتهم
 وكتاب التعليلات

سمع علي بن أبي طالب البزاز الحنبل العاقل الأديب الفاضل
 المشهور المرحوم في شهر ربيع الثاني سنة ١٠٠٠ هـ وهو
 هذا جمع ما ساءه من العبادات والأعمال الصالحة
 في شهر ربيع الثاني سنة ١٠٠٠ هـ وهو هذا الكتاب
 بخطه في شهر ربيع الثاني سنة ١٠٠٠ هـ وهو هذا الكتاب
 بخطه في شهر ربيع الثاني سنة ١٠٠٠ هـ وهو هذا الكتاب

IX. Konya, Yusuf Ağa Ktp., 7838—7752. S. 676. Şadr al-Dīn'in notları. (Alta İbn al-'Arabi'nin kendi el yazısı ile icâzesi).

٧٧

وتمت ايضا في ذلك على سبيل ما في سبيل الامام العالم الرابع الحق المحقق المصطفى
 باسمه في فضل في الحقايق الالهيه وادوار في الواجبات في عمره في
 محبت كرامته في الطائفة التي هي من اهل البيت ع في شرح
 سند صحيح وغيره في سبيله في بيان في الامور من عقوبات في علمه في الجمع
 وذلك في مصنفات في شرح في تفسيره والامر في طلبه في علمه في ذلك
 في مصنفاته ايضا في كتاب في مقامات في شرح في المشرك في التوفيق
 وكذلك في كتاب في علاج العصبه وكتاب في الفناء في الحسام في
 وكتاب في حليته في بيان انصاف في المسبب في التوفيق في شرح
 في كتاب في شرح في السماع في الاعلاء على في كتب في التوفيق في

وذلك تمتمت ايضا على سبيل ما في الامام العالم الرابع الحق المحقق المصطفى
 الالهيه في المعارف الربانيه في علمه في محبت في شرح في الطائفة التي
 في الاذن في رضى في علمه وشفاعة في التوفيق في بيان في التوفيق
 كتاب في العظمة وكتاب في الازل في التوفيق في بيان في التوفيق
 وكتاب في الحب وكتاب في الحق وكتاب في الحق وجزء في التوفيق في الاذن في
 ورسالة في التوفيق في السماع في التوفيق ورسالة في التوفيق في الكون في وكتاب
 كنه ما لا ينك حنة وكتاب اسرار القرآن في
 عالم الانسان وشرح الافلا الذي جعلها الله في التوفيق في شرح في التوفيق في
 وكتاب في صفات في السماع في التوفيق في شرح في التوفيق في التوفيق في
 في كتاب في شرح في السماع في التوفيق في الاعلاء في التوفيق في

X. Konya, Yusuf Ağa Ktp., 7838—7852. S. 677.
Şadr al-Din'in notları.

وحتى ايضا على سبيل الامور العامة للملح الحق وهو المسمى بالدين في قوله
على الملة التي هي ارض الله محمد بن علي بن ابي طالب المسمى بالقرآن
رضي الله عنه جميع كتاب الفهرست بقرائي في شهر
وذكرت كتاب الجواب المصنف في شهر ربيع الثاني سنة
شرح اسم الله الحسنى له رضي الله عنه في شهر جمادى الاولى سنة
وشرح بر الاطراف على دار من الفقه الحكي والفقه حقه وفيها راجع الاصول
في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة

وهو ايضا في تاريخه ان تراه الشرح والمراجع في المصنف والموقع
وكلت هذه المصنفات في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
وكتاب المصنف في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
وكتاب رابع العنق مناصح المفسر في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة

في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة
في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة في شهر ربيع الثاني سنة

XI. Konya, Yusuf Ağa Ktp., 7838—7852. S. 678.
Şadr al-Din'in notları.

وسمع على الشيخ في المناسبات المناسبات والمناسبات في المناسبات والمناسبات
 واجاز لي سائر مسموعاته وما رواه وما رواه وما رواه وما رواه
 وسمع صحح مسلم على الشيخ في المناسبات والمناسبات والمناسبات
 واحذر ان الطوسي اجاز لم ادر احكامه ان يروي عنه مسموعاته وما رواه وما رواه
 وذلك كما سمعته من غيره وعنه اذ ذاك الحذر وعنه من غيره
 عليه جزوا في الحديث وهو
 وبقي على من سمع مسلم من الجليل النابى اذ يروي عن كرامه الاعرف والمجاهد الاولى
 الى مهام النماك معها ما يروى في ويات من الناس ما رواه في المناسبات وكان
 حرا في نسخ النسخ في المناسبات من غير ان يملكه حذرا في المناسبات
 نقله عن اسفار

وسمع على الشيخ في المناسبات والمناسبات والمناسبات
 حذرا في المناسبات والمناسبات والمناسبات
 حذرا في المناسبات والمناسبات والمناسبات
 حذرا في المناسبات والمناسبات والمناسبات

XII, Konya, Yusuf Ağa Ktp., 7838—7852. S. 679. Şadr el-Din'in notları.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ أُطِيعُوا رَبُّهُمْ بِمَا كَرِهُوا
 سَمِعْتُ مِنْ فَطْحِ الشَّيْخِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ كُنْتُ مَوْفِقًا فِي هَذِهِ الْمَسْئَلَةِ لِعَلِّي تَقْبَلُ
 الْمَلِكُ عَلَى الشَّيْرَاءِ وَالْبَشْرَاءِ الْمَلِكُ وَقَدْ حَظَّ الْعُلَمَاءُ فِي ذَلِكَ وَمَلَكَ أَنْ يَخْرُجَ عِنْدَكَ
 مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ وَلَا طَهْرٌ لِي لِيَلِاقِعَ بِهِ فَوَيْتَ الَّذِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَأُفَى
 وَمَسْأَلَةٌ مِنَ الْمَسْئَلَةِ الْمَشْهُورَةِ الَّتِي ذَكَرْنَا وَأَخْلَافُ الْعُلَمَاءِ فِي ذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ أَفْضَلُ نَفْسٍ بِرَسُولِ اللَّهِ قَدْ مَدَّ هَذَا آيَاتًا
 فَأَنْ سَلِمْتَ مَا لِلدُّنْيَا لَكَ مَاذَا أَقُولُ فَأَمَّا رَأْيُ أَنْ تَقُولَ مَا أَفْضَلُ النَّاسِ
 وَقَدْ جَاءَ عِنْدَكُمْ نَفْسٌ وَهُوَ صَاحِبُ لَقَبٍ عَرَبِيٍّ قَالَ مِنْ لَدُنِّي فِي بَيْتِهِ لَقَبٌ
 فِي نَفْسِي وَمِنْ كَرَمِي لَمَعَانٌ سَمَوْتُهُ فِي مَلَأِي حَيْلِي مِنْهُمْ وَكَيْمٌ ذَاكِرُهُ نَقَالَ لَقَبٌ كَرَمِي
 وَأَيْضًا مَدَّ اللَّهُ فِي مَلَأِي حَيْلِي مِنْ دَلَالِ الْمَلَأِ الَّذِي نَأْتِيهِمْ قَالَ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَشِيرٌ كَرِيمٌ فِي هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ فَإِنَّهُ كَانَ عَلَى عَهْدِي مِنْهُمْ لَقَبٌ
 حَقًّا بِطَوْلِ حَيَاتِهِ وَأَقْبَلِي مَعْنَى قَوْلِهِ قَالَ هُوَ الَّذِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 حَقًّا مَا أَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ فِي مَلَأِي حَيْلِي مِنْهُمْ
 وَمَعْنَى آيَاتِهِ لَقَبٌ سَمَوْتُهُ فِي مَلَأِي حَيْلِي مِنْهُمْ وَالْوَأُفَى فِي ذَلِكَ لِبَيْتِ الْمَلَأِ
 وَمَعْنَى صَوْمِهِمْ وَعَرَبِيٍّ مَدَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَلَأِي حَيْلِي مِنْهُمْ عِنْدَ الرَّؤُوفِ

XIII. Konya, Yusuf Ağa Ktp., 7838—7852. S. 682. Sadr al-Din'in İbn al-'Arabî'den duyduklarına dair notları

٦٨٢
 وعلى يمينه ساحة وضامها حيط في عالم الحسن وعمر لما ربه يحسن ليس يعرفه فقلت
 عليه ورد وسام على وسالته في ذلك الحين فقال صلى الله عليه هذا النبي بنا ثم سألته
 عن الصلاة والقبض فقال نعم ثم قلت له عن القبض وسألته فقال هذا
 يسئل به كما أراد أعليبا فعلمت صلى الله عليه اني اخاف ان يكون ذلك
 ذلك الحين فكان يطبق في يمينه ثم اردت ان اساله في معنى والتعليق كما جرد العان
 من معنى صلى الله عليه فلم يقول ذلك ^{وهو الوافق} في ذاك السمع صلى الله عليه ؟
 انما صلى الله عليه من صفة سبع وعشر صفة صلى الله عليه في العلم في اللقمة
 التي التي تسمى بالانوار هي قد اذلت ما حجب عن سجاها
 كما هو ذلك وامر بالرجوع للخزانة من المسجد امرا ليعاين ذلك في فوج
 كان على الخزانة ما سمى الكفر ^{وراه} وفي هذا في تلك الليلة اعلمها ؟
 وهو كان يحال الى القفص فامر بحبس المسائل ففصل ثم راي بعد ذلك انما
 في تلك الليلة اعلمها من صفة صلى الله عليه فاحبب بها ربه صلى الله عليه وسلم
 من صفة المسائل المعقل فقال لهم حصل قال الحارثي واحمد بن ربي التي
 عليه السلام في المنام واهم بذلك ثم راي الفخر بن ربه صلى الله عليه وسلم في النوع
 واخبره ان راي الحارثي راي الله عليه وسلم في النوع واهم بذلك ثم قال العبد حصل
 ان التبريري راي في المنام واحمد بن ربه صلى الله عليه وسلم واحمد بن ربه صلى الله عليه وسلم
 عليه السلام في المنام واهم بذلك ثم قال العبد حصل السبع ربه صلى الله عليه وسلم واحمد بن ربه صلى الله عليه وسلم

XIV. Konya, Yusuf Ağa Ktp., 7838—7852. S. 683. Şadr al-Dīn'in İbn al-Arabî'den duyduklarına dair notları.

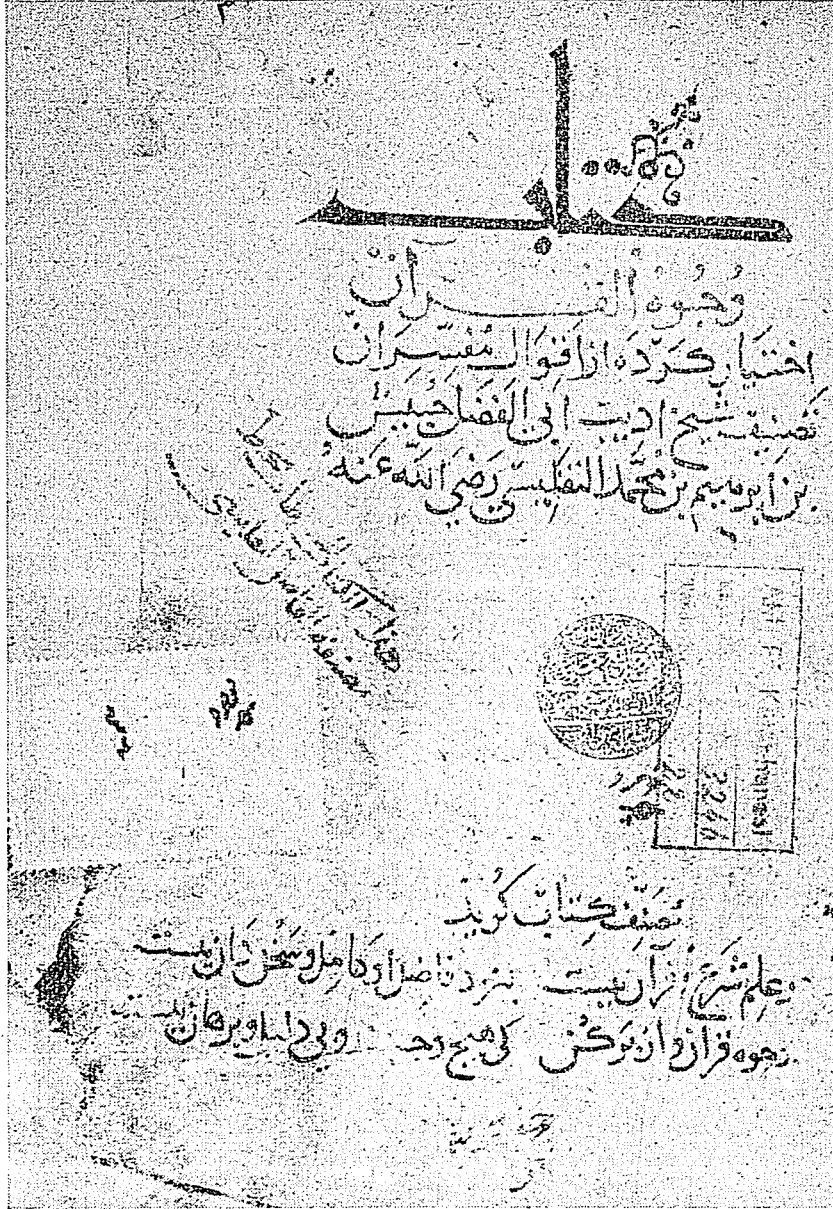
وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْهِ التَّكْلَانِ اِنَّهُ الْمَلِكُ الَّذِي
 وَقَعَ الْفَرْعُ مِنْ مَشْقَفِهِ عَلَى يَدَيْ
 مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْمَلْتَقِي الثَّامِنِ وَرَدِّي
 لِسَنَةِ ثَمَانٍ وَتِسْعِينَ وَخَمْسِ مِائَةٍ

وَالسَّلَامُ سَلَامًا بَارِعًا بِالْبَلَدِ

قَالَ سِرْتَقَاهُ اَهْيَانَهُ بِاللَّيْلَةِ بِشَيْءٍ مَرِيٍّ فَوَجَّهَهُ فَوَطَّأَ رِاسَتَهُ شَوْجَ جِرَاهُ لَسَلَوَهُ
 بِهَيْبَتِهِ تَاخْتَهُ كَوَسْتِي مَا شَدَّكَ دَرَجَتِمْ حَيَوَانًا لَمْ يَبْرُدْهُ ثُمَّ بَرَدَهُ كَمَا دَرَجَتِمْ كَرْدَرُوهُ وَمَرَدُوهُ
 لَوْ هَتَكَ وَانْ سَلَّكَهُ اَذْبَلْكَ جِسْمِي بَدْرًا اَيْدِي خَاشِنَةً اِيحَ اَزْ لَوْدِ جِيهَرِي دَرَجَتِمْ اَقْبَدَهُ كُنْدَا
 مَنِي بَعِي بُوِي مَشْوَرَهُ دَوْرُ بَعِي زَوَالِ لَمِ اَسْكَوَانِ كَمَا دَنْدَانِ بَرُو مَتَمَكْسِ بُوْدِي مَبِيَانِ دَوْرُ مَو
 بَعِي مَشَادَهَن وَبَعِي اَنْ دَهْرُ دَرُو وَجَسْمِي بَا كَوْنَهُ اَقْبَدَهُ بَعِي بِيَسِي رِطَامًا اَيْدِي مَغْرُ
 بَسْتَرَهُ شِيوَارِي اَنْ بَعِي سَمِيْرِي رِي اَنْ هُوِيْدَا اَيْدِي اَمْعَزَا اَلْتَدِي بَعِي جَا كَاهِ سَنَانِ
 قَابِلِهِ دَانِدَهُ شَكْرِي شَكْرِي اَلْجَوْنُ مِمَّ مَرُو نَارِي دَهْنِدَهُ دَرُ زَمِيْمَهُ اَلدَارِيحِ دَارِي بَعِي
 اِنْيَا اَدَارِ سَلْطَانِ وَعَاوَرَهُ حَسْبَا كَرِي بَعِي جَكَلِي وَرِغَاوَرَهُ اَلْتَبِي مَغْرُهُ اَلْعَرَا مَخْمَلِي
 عِنْدَ بَعِي مَصْلُحِي تَبَدَدَهُ حَوْتِي مَشْرِ بَعِي حَوْتِي حَوِي هُوَا سَانِ بَعِي حَوَسِيْرِي اَلْاَسْتَدِي
 اَوْتَرِي حِيَارِي دَرُ دَانِسِي بَعِي سَمُوْرُو اَهُوْنِ بَعِي مَشْوَجِ جِسْمِي بَعِي اَلْشَرِي وَجِيْمِي
 اَلْمَسْجِدِ بَعِي كَوَالِي اَلْمَسْجِدِ وَفَوَا كَسُوْرَانِ دَوْرُهُ جِرَادِ بَرُو كِي فَرِيحِي وَمَطْوَرِ عِلْمِ
 دَوْرُهُ سَلَمِ سَبْدِي بَرُو كِي تَابِ دِهِ وَبَسْمَا زِي سَمُوْرُو حَلْفَانِ كَلْمُهُ حَسْمُوْرُو رِي بِنُو

حَسْمُوْرُو رِي مَادُو بِيُوْرِي بِيَسُوْرِي سَلَمُهُ وَادْبَرِي كِي كَبُوْرِي دَوْرِي اَلْمَرَاةُ دَرُ شِيْمِ زَايِدِ
 مَزِيْمِي دَوْرُو فَرُوْدِي اَلْمَرَاةُ وَرُوْدِي اَلْمَرَاةُ وَرُوْدِي اَلْمَرَاةُ وَرُوْدِي اَلْمَرَاةُ وَرُوْدِي اَلْمَرَاةُ

XVI. Amasya, Bayezid Umumî Ktp., 963.
 Al-Maydānī K. al-Sāmī, son sahife ve Muşkilât-i parsihâ-yi Bulğā

XVII. İstanbul, Atıf Efendi Ktp., Muvakkat 3246.

Hubayş al-Tiflîsî, K. Vucûh al-Ḳur'ân. (Kapak sahifesi)

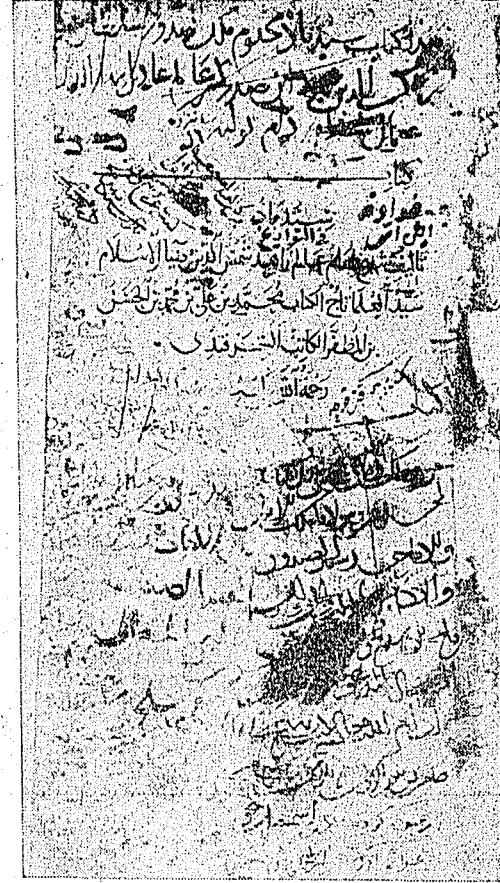
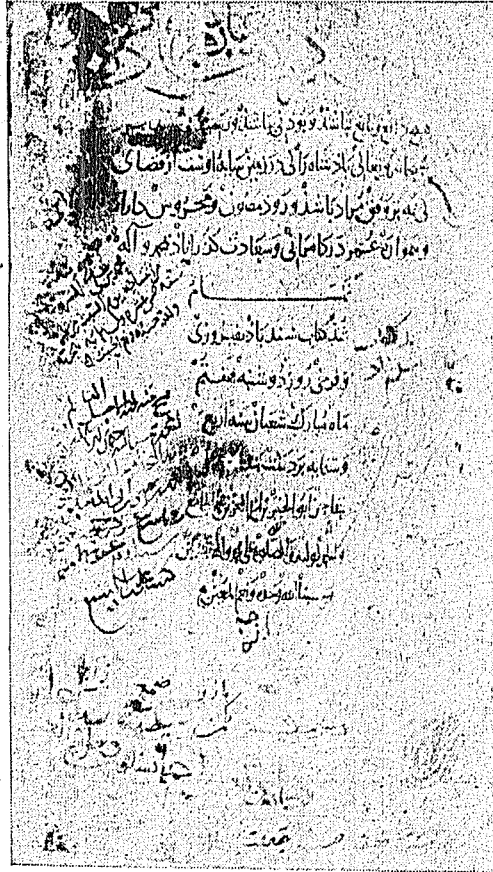
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 بسیار و شکر خدای را که خالق دو جهانست مالک و ذوالجلال و
 دایانست صنایع سیهر و نجوم و ارکانست راز و خلق زمین و آسمانست
 قادر و وفور و منزلت قرانست و در روز محمد علیه السلام کی سید خلقا
 نست تمام اینها و زین زمانست و بر اصحاب و عتایر و هر کی از خاندانست
 بزرگ و بد شیخ ادیب ابوالفضل حبیب بن ابومیم محمد القلیستی رضی
 الله عنه کی حوز از تصنیف کتاب بیان التصریف ببرد اختصم نگاه کردم
 کتاب وجوه القرآن که مقاتل بن سلیمان رحمه الله بتاری ساخته بودند
 بسیار کلمت را از اسما و افعال و حروف کی و شرح آن در وجه باشد
 وجه بیان کرده بودند در کتاب تفسیر ابوالحسین الثعلبی رحمه
 الله که کلمتی را چهار وجه و پنج وجه موجود یافتیم و بسیار کلمت را کی این
 سه وجه را وجه گفته بودند در تفسیر ثعلبی هر یک را شش وجهت
 معنی یافتیم و بسیار کلمت را وجوه فرود داشته بودند یعنی بیان وجوه
 آن کرده بودند از آن سبب کی هر وقت اختصار نگاه داشته بودند چیز تن
 کتاب خویش نه بر طریق نهادند بودند کی استخراج آنچه طلب کنند بوقت
 حاجت شرح وجوه آن کلمت را بر و ذی بیاید پس چون احوال کتاب و بی
 بدین صفت دیدم خواستم که در وجوه قران کتابی سازم کامل و مفید

این کتاب تفسیر اعلیٰ و تفسیر سوره اذی و تفسیر تقاس و تفسیر شفاء
 و تفسیر واضح و در کتاب مشکل قنیه و کتاب غیب القرآن عربی در وجوه
 و از بیان کرده است بطریق اختصار از جمله در کتاب موجود باشد تا از من
 یادگاری بود تسبیح کردم و ریح بر خویش نهادم تا از کتب مذکور بدین
 مسائل یاد کرده شد بر ترتیب حروف معجم وجوه اسما و افعال و حروف
 این در قرآن موجود بود تر و شرح طاقت شرح وجوه هر کلمتی را بسیار واضح
 و در هر وجهی چند آیت از قرآن بدلیل آوردیم و شرح هر وجهی را با خبر
 ملاحظه بنمایید چنانکه در کتب مذکور یافته بودیم بخت نیستیم تا کسی را
 در بخت آن کتاب نباشد و حجاز دانند هر مشکلی که از عوام امیر قرآن
 کسی پوشیده بود معانی از مشکل خواننده و آموزنده و این کتاب را روشن
 و بدو بخت و برهان از اینجا معلوم کرد زخون تا عمل در وی نگاه کند و از بسیار
 کتب دیگر در علم قرآن ساخته اند مستغنی شود آن کسی که این کتاب را بخواند و
 بیاد کند و کرد کلمتی از وجوه قرآن میان مفسران خلاف بود آن قول را که ضعیف بود و
 گذاشتیم و از خوبی نوبت و بار و خواه تمام کرد از این کتاب بر درستی و راستی معانی الفاظی
 که اندر و یاد کردیم و مورد و ثواب در وجهانی چشم دارم بدعا که خواننده و آموزنده و
 این کتاب بمن رساند و این یادگار از من جانند و دیگران را غمگینان بود که مضموم
 از سخن این کتاب دعا بود و بالله التوفیق و علیه توکلت بالحقیقین

XX. İstanbul, Atıf Efendi Ktp., Muvakkat 3246.

Hubayş al-Tiflîsî, *K. Vucūh al-Qur'ān*. (Son sahifesi ve müellifinin kendî el yazısı ile ferağ kaydı)

XXI. İzmir, Hisar ve Salepçioğlu Ktp., 676.
Muhammed al-Samarqandî, *Kitāb-ı Sindbāz*. (Kapak sahifesi ve istinsah kaydı)

XXII. İzmir, Hisar ve Salepçioğlu Ktp., 676. Muhammed al-Samarqandî, *Kitâb-ı Sindbâz*. (İlk sahifeler)

لَيْسَ أَصْلُكَ رُونَ لَوْ أَنَّ سَمْعَكَ كَسَمْعِ الْبَلْبَلِ وَهِيَ كَلْفَةٌ وَهِيَ كَلْفَةٌ وَهِيَ كَلْفَةٌ
 بُوَعُونَ نَجْمَ حَوْنٍ فِي صَدْرِهِمْ وَرَأَى الْمَكْرُوبِ الَّذِي جَلَّ عَلَيْهِ
 كَمَا بَوَّعَ الْمَنَاحِ فِي الْوَجْهِ وَبُوفِضُونَ سَمْعَهُمْ وَهِيَ كَلْفَةٌ
 فِي الْعَرَبِيَّةِ كَلِمَةٌ أَوَّلُهَا مَكْسُودَةٌ الْإِسْمَاءُ وَهِيَ كَلْفَةٌ
 مِنَ الْكُتُبِ بَعْدَ الْبَدْوَةِ

كَمَا كَتَبَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ
 سَمِعْتُ جَمْعَ كَرَامٍ عَرَبِيٍّ الْقُرْآنُ ابْنُ عَبَّاسٍ
 ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ
 ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ

أَقْبَحُ وَخَبِيرٌ بِنُورِ الْمَدِينَةِ كَمَا كَتَبَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ
 فِي كَلِمَةِ التَّقْنِيَةِ فِي أَبْوَالِ كَتَبَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ
 سَوَالِ كَلِمَةٍ سَمْعِيٍّ وَخَمْسِيَّةٍ

عَزَائِرُ بَكْرِ الْحَمَاطِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ
 مُصَنَّفَةٌ وَاحِدٌ لَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ

وَهِيَ كَلِمَةٌ كَاتِبٌ الْأَسْتَنْقَى وَهِيَ كِتَابَتُهُ وَإِنْ تَلَيْتَ بِكَاهِ
 فَكَلِمَةٌ بِطَبَقٍ غَيْرِ شَيْءٍ وَهِيَ كِتَابَتُهُ فِي الْفَتَاوَةِ أَنْ تَرَاهُ وَلَيْسَ

فَرَأَى وَمَسْمُوعًا وَهِيَ كَلِمَةٌ هِيَ كَلِمَةٌ
 الْمَسْمُوعِ عَلَى عَمْدٍ
 نَوْمِ الرَّاسِ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْمَعْرِفَةِ
 وَهِيَ كَلِمَةٌ وَهِيَ كَلِمَةٌ

XXIII. Amasya, Bayazit Umûmî Ktp., 973. al-'Uzayrî, ğarîb al-Ķur'ân, Şon saġîfesi ve semâ' kaydı.